

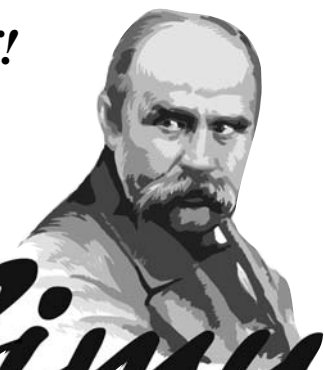

Фото Олександра Литвиненка

Під куполом ставки дуже високі

Небувалі грудневі сніги й випробувальні для азарівської господарки морози, кілометрові корки на західних автошляхах і вмерзлі в східні степи єврохондаї імені Колеснікова пригасили увагу суспільства до депутатських ристалищ у Верховній Раді VII скликання, що не без претензій на вічність розпочала свою роботу під гучним брендом 12.12.12.

Очевидно, що кожен зі “старих” депутатів, незалежно від стажу, партійного й фракційного поділу, щонайменше зацікавлений у тому, аби його власний політичний портрет малювали на тлі попередньої Ради, — надто суперечливою чи й компрометуючою була її історія й діяльність. І все ж варто зупинитися й оглянутися.

Парламент VI скликання був обраний на позачергових виборах: улітку 2007 року V Рада була розпущена Указом Президента В. Юшенка. Причина — дворічна політична криза. Врешті, “Наша Україна” і БЮТ не набрали парламентської більшості, бо виборам передувала піврічна війна їхніх лідерів — Юшенка й Тимошенко.

Націонал-демократи вибори 2007-го виграли з мізерною перевагою в 3 мандати. Утворена коаліція НУНС і БЮТ, по суті, так і не запрацювала, бо війна президента і прем’єра тривала. Результат — перемога регіоналів на чолі з В. Януковичем на президентських виборах у січні 2010 року й прихід їхнього режиму до влади. І в Раді — теж.

Ось основні віхи діяльності новоспеченої Верховної Ради: скасовано зміни до Конституції, ухвалені в грудні 2004 року. Депутатам дозволено змінювати фракції, які привели їх у парламент, голосувати чужими картками.

Верховна Рада з вищого і єдиного органу законодавчої влади держави перетворилася на придаток до Адміністрації Президента і навіть Уряду. Це було названо “консолідацією” — і ось плоди діяльності: ратифікація Харківських угод про

продовження перебування на території України, в Криму Чорноморського флоту Росії ще на 25 років. Податковий кодекс, який завдав удару підприємництву, мало-му й середньому бізнесу. Майже скасовано пільги багатьом категоріям населення, зокрема чорнобильцям. Пенсійна реформа, головним пунктом якої стало підвищення пенсійного віку на 5 років для жінок. Ухвалення мовного закону, розробленого регіоналами Колесніченком і Ківаловим, який є відкритим наступом на державну українську мову...

Опозиційна еліта, яка збереглася у складі VII скликання, кількісно майже дорівнює партійному ядру регіонів. Обличчя і діяння тих й інших народові відомі, тож уся увага нині прикута до фракції партії “Свобода”, на неї покладаються й надії не лише українського заходу, а й сходу та центру. Свободівці діяли в очікуваному ключі: билися, блокували трибуну та президію, виламали двері, спіляли частину паркану, який не вдалося зруйнувати афганцям та А. Парубію, вимагали, щоб усі депутати голосували тільки особисто.

Регіонали зрозуміли, що їм протистоятиме міцна когорта, але їхня кількісна перевага — 210 депутатів плюс комуністи та частина позафракційних, дозволила легко підсадити на посаду голови Верховної Ради колишнього мера Донецька і міністра, 66-річного Володимира Рибак (“за” 250 голосів). Першим заступником спікера обраний комуніст Ігор Калетник, заступником — депутат від “Свободи” Руслан Кошулинський.

13 грудня Рада віддала 252 голоси за призначення главою Уряду 65-річного Миколу Азарова, кандидатуру якого подав президент Янукович. Опозиційні фракції не голосували.

18 грудня, як було обіцяно, імена голів парламентських комітетів не назвали — не дійшли згоди. Попрацювавши не більше як півтори години, нардепи вирішили

зібратися 25 грудня — після візиту Святого Миколая на українську землю та обіцяного давніми інками кінця світу, якого деякі легковіри очікують 21 грудня.

Найвірогідніше — в очікуванні результатів візиту В. Януковича до Москви, який було враз скасовано. Найцікавішим з цього приводу був виступ Олега Тягнибока:

“Нас усіх надзвичайно турбує сьогоднішня поїздка Президента України Віктора Януковича до Москви, адже українське суспільство зовсім не володіє ситуацією, які наміри у нашого Президента. Чи хочуть щось підписувати, якісь нормативні акти, чи хочуть про щось домовлятися. Найгірше, що українське суспільство впродовж останніх багатьох років просто позбавлене такої можливості — володіти інформацією про міжнародні договори і суть тих міжнародних договорів.

Нам розказують про якийсь певний економічний зиск від Митного союзу, але ми всі прекрасно розуміємо, що цей економічний зиск є надзвичайно сумнівним. Російська Федерація, окрім якихось економічних преференцій і намагань позитивно вирішити свої особисті проблеми, має ще й дуже серйозні і великі політичні амбіції. Адже впродовж останнього часу ми бачимо, як вони тут намагаються через Російську Православну Церкву “строїть Русській мір”. Ми бачимо, як вони со-вітізують українську освіту. Ми бачимо, як відбувається окупація національного інформаційного простору. Ми бачимо, як російський бізнес за ласий шматочок має стратегічні підприємства української держави, той же таки “Турбоатом”, ту ж таки українську газотранспортну систему, Одеський припортовий завод чи “Українську залізницю”. Зрештою, українська земля так само потрапляє в сферу впливу російського бізнесу. І все це може бути втратою стратегічних підприємств і землі

Закінчення на стор. 2

МОВНИЙ САНДАРМОХ У ДОНЕЦЬКУ

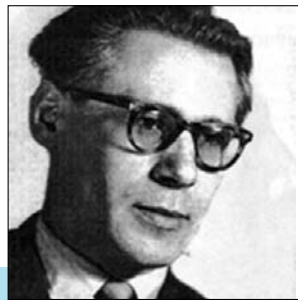
3, 7

ПАСІОНАРІЙ

4–5

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ “СТРІЛА”

8–9

НАЦІОНАЛЬНА ПРЕМІЯ

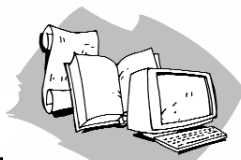

12–13

ЧАС ПЕРЕДПЛАТИ МИНАЄ!

15

Закінчення. Початок на стор. 1

у випадку входження України до надзвичайно сумнівного Митного союзу. (...)

Вступ до Митного союзу дасть зиск винятково олігархам, які є сьогодні приватними власниками багатьох стратегічних підприємств, зокрема підприємств металургійної і коксохімічної промисловості, для якої і потрібні, очевидно, певні преференції з боку Росії і з боку Митного союзу. Але цікаво, що саме ці олігархи вже давним-давно разом зі своїми родинами вступили до Європейського Союзу, тому що вони туди переводять кошти, тому що вони там уже мають свої маєтки, воникладають ті кошти, які зароблені тут, в Україні, десь далеко в Європі. А нам розказують про необхідність входження до Митного союзу!

Крім того, ми повинні розуміти, і це вже історично підтверджено, що будь-який договір, який укладається з Росією — це просто дорога з одностороннім рухом у минуле. Умови Росія завжди ставить однаковісінки не тільки щодо України, а й щодо будь-якої іншої країни, з якою вона намагається співпрацювати. Те, що вимагає Росія, має бути

Під куполом ставки дуже високі

Фото Олександра Литвиненка

виконано безумовно, швидко і однозначно, а те, чого добивається інший партнер, це має бути безумовне виконання всіх вимог Російської Федерації.

Через те ми усвідомлюємо, що цей псевдоекономічний союз, який мав би “принести рай для України”, це просто мильна буль-

башка, яка формується для того, аби Російська імперія знову відроджувалася. Цей шлях — у новий-старий Радянський Союз. Ми протестуємо проти цього, усвідомлюючи, що приєднання до Митного союзу раз і назавжди унеможливить повноцінну інтеграцію України до Європи, до єв-

ропейських структур.

Шановні колеги депутати, я би хотів вам усім нагадати, що в нас існує у державі Закон “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України”, і однією з засад зовнішньої політики, згідно з цим Законом, є, цитую: “Забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі”. Це є Закон України, через те порушувати цей закон, як і багато інших, неприпустимо”.

...Поруч із будівлею під скляним куполом, яку українські гумористи називають по-різному, хтось із киян зліпив кумедного сніговика — чи то делегуючи його до парламенту, чи то натякаючи народним депутатам, що все тимчасове та не розтоплюється під весняним сонцем. Утім, сподіваємося, що дії законотворців Верховної Ради VII скликання увиразяться значно раніше, незалежно від сезону. Адже, як зауважив один із представників нинішнього парламенту, ставки дуже високі.

Вл. кор.

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

Петро АНТОНЕНКО

У публікації “Десятинну знову штурмують” (“Слово Просвіти”, ч. 49, 2012) ми вже писали про черговий виток перипетій довкола залишків найдавнішого кам’яного християнського храму Київської Русі — Десятинної церкви Києва. Попри не завершені археологічні дослідження Десятинної і загалом Старокиївської гори, попри те, що достеменно невідомий первісний вигляд церкви, Московський патріархат уперто просуває ідею спорудження на святому місці, просто на підмурівках Десятинної, своєї церкви — як “відновлення” давнього храму. Натомість громадськість справедливо вимагає продовження наукових досліджень решток храму і їхньої музеєфікації.

Плацдармом для рейдерського захоплення Десятинної стала споруджена кілька років тому поруч із рештками храму “капличка”, насправді ціла мурована церква так званого “Десятинного монастиря” Московського патріархату. Споруджена незаконно, без жодних дозволів.

Уже після нашої публікації відбулися деякі події довкола цього поля битви за нашу історичну пам’ять. Відгукнулася столична влада. **Київська міська державна адміністра-**

Пожежа на Десятинній

ція не дозволить будівництва храму на рештках фундаменту Десятинної церкви, — заявив голова КМДА Олександр Попов. За його словами, будь-які роботи на місці Десятинної церкви можуть здійснюватися лише для музеєфікації та консервації археологічних знахідок.

Що ж, приємно чути. Щоправда, це вже не перша така грізна заява міської влади. А тим часом російська церква вперто проштовхує свою ідею: за цей рік розробили проект будівництва тут свого храму і подали в столичну адміністрацію.

Друга новина стосується самої

“каплички”. У ніч на суботу 15 грудня тут трапилася пожежа. Вогонь пошкодив значну частину приміщення всередині й призвів до руйнування елементів будівлі зовні.

Представники релігійної громади, тобто отого незаконного “монастиря”, запевняють, що вночі невідомий розбив вікно і кинув усередину церкви якийсь палаючий предмет. Міліція

проводить перевірку цього інциденту. Щодо версії церковників про “підпал”, то тут можливі два варіанти. З одного боку, у “монастиря” напружені стосунки з представниками язичництва, які підкреслюють, що Старокиївська гора була священним місцем язичників ще дохристиянських часів, і це справді так. З іншого боку, цей московський “монастир” давно викликає обурення патріотів — захисників київської старовини, яким теж можна приписати “підпал”. Утім, в обох цих випадках ідеться про самоправні дії, які можна не виправ-

дати, а пояснити недовірою людей до влади, правоохоронних органів. Адже люди бачать, що влада не здатна впоратися з самозваним “монастирем”.

Але є й інші версії. Одна з них — трапилося елементарне загорання через безгосподарність. Повертаємо читачів до торішньої публікації в нашій газеті “Орди Батия знову штурмують Десятинну” (“СП”, ч. 22, 2011). У ній голова комісії Київ-ради з питань культури і туризму, нині депутат парламенту Олександр Бригинець чітко вказав на незаконність побудови тієї “каплички”. Потім у своїх коментарях Бригинець говорив і про порушення в цій будові елементарних норм пожежної безпеки, що може призвести до пожежі. А її можуть використати з провокативною метою.

Про це зараз пише і представник Громадської ініціативи “Збережи старий Київ” Ігор Луценко: “Раніше відповідні держоргани надавали представникам “каплички” припис про усунення порушень протипожежної безпеки, який було “виконано” у дуже своєрідний спосіб — споруду просто відремонтували, оздобивши дах і стіни”.

Отже, що трапилося, окрім версії “підпалу”? Недбальство, що призвело до загорання електрообладнання? Свідома провокація з “підпалом”? Відповісти на ці питання мають правоохоронні органи.

На вічну пам’ять полковнику УПА Василю Левковичу

Із сумом повідомляємо про смерть кавалера Золотого хреста бойової заслуги полковника УПА Василя Левковича.

Колектив Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів “Тюрма на Лонцького” та Центру досліджень визвольного руху висловлюють співчуття у зв’язку зі смертю полковника УПА Василя Левковича його дружині Ярославі, рідним, близьким, побратимам по зброї, усім, хто мав за честь знати світлої пам’яті Василя Левковича. Окремі співчуття адресуємо нашому колезі та другу Данилу Саламіні, онукові полковника.

Кавалер Золотого хреста бойової заслуги 2-го класу полковник Василь Левкович помер 13 грудня 2012 року, о 5-й годині ранку, у віці 92 років.

Василь Левкович народився 6

лютого 1920 року в селі Старий Люблинець Любачівського повіту. 1939 року розпочав свою понад півстолітню боротьбу за свободу України в Організації українських націоналістів. Із березня 1943 року і до дня арешту Левкович — “Вороний” перебував в УПА, пройшовши шлях від чотового до командира Воєнної округи “Буг”. Золотий хрест бойової заслуги УПА 2-го класу Василь Левкович отримав у званні майора 1946 року, будучи командиром Військової округи УПА “Буг”. Нагорода присвоєна наказом підпільного парламенту — Української головної визвольної ради № 1/46 від 15 березня 1946 року. За всю історію Золотий хрест 2-го класу отримали лише 32 особи.

Наприкінці 1946 року “Вороному” присвоєно звання полковника, яке командування Повстанської ар-

мії надало посмертно, вважаючи його загиблим.

Левковича заарештували органи радянської безпеки 17 грудня 1946 р. під час облоги в криївці. Тривалий час перебував під слідством у Львові та Києві, зокрема у львівській тюрмі “на Лонцького”. 22 липня 1947 року Військовий трибунал військ МВД Київської області засудив Левковича до 25 років виправно-трудових таборів. Він повністю відсидів строк покарання і був звільнений із Дубравного табору 7 грудня 1971 року.

Згідно з рішенням сесії Червоноградської міської ради, 2007 року Василь Левкович нагороджений званням “Почесний громадянин міста Червонограда”. Нагороджений орденами Богдана Хмельницького, Ярослава Мудрого.

До смерті жив у Львові разом із

дружиною Ярославою, підпільницею і багатолітньою політв’язненою.

До останнього часу Василь Левкович займав активну позицію у відновленні історичної правди про Українську повстанську армію, тісно співпрацюючи з Центром досліджень визвольного руху.

Вічна пам’ять славної пам’яті полковнику Василю Левковичу! Слава Україні — Героям слава!

Про один етнонім в українській мові

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук,
професор

У матеріалі “За рогом — праворуч” політолог Є. Стратієвський радить Олегові Тягнибоку та його партії “ставати цивілізованішими й не ображати цілі етнічні групи недопустимими висловлюваннями” (День, 7—8 грудня, 2012, с. 5). Не беруся захищати всіх висловлювань окремих представників “Свободи”, проте нагадаю, що за це об’єднання проголосували не тільки галичани, а й багато мешканців інших областей, зокрема Київщини та Києва, сподіваючись, що з приходом “Свободи” у Верховній Раді нового скликання не так нахабно поводитимуться колесніченки, ківалови, симоненки, богословські та інші антиукраїнські сили.

Детальніше хочу зупинитися на одному з “образливих” та “нецивілізованих” висловлювань, яким, на думку п. Стратієвського, є те, що представники “Свободи” “у ХХІ столітті вважають слово “жид” емоційно не забарвленим і не образливим для євреїв незалежно від того, що з цього приводу думають самі євреї”.

По-перше, самоназва якогось етносу та називання його іншими народами не завжди збігаються. На це є історичні, географічні, економічні та інші причини. Наприклад, самоназва населення Угорщини *мадари*, а росіяни звуть їх *венграми*, українці *угорцями*; мешканець Німеччини за самоназвою *Deutsche*, а слов’яни звуть його *німець*, не питаючи згоди. Та й німці не роблять із цього проблеми, бо ж знають, що насправді вони не німі.

Слово *жид* слов’янські мови запозичили в дописемний період з італійської. Іт. *Giudeo* через латинське посередництво (лат. *Judaeus*) зводиться до гебрійського *יהודי* “юдей”, що походить від особового імени *יהודה* “Юда”; загальне значення цього слова “славлений, хвалений”. У слов’янських мовах давня звукополюка *giu-* перейшла в *жи-*. Етнонім цей уживаний у всіх слов’янських мовах і є нейтральним (крім сучасної російської мови). З неслов’янських мов можна навести приклад з угорської — *zsido*. Нейтральний він і в українській мові, про що свідчить уживання його в творах класиків української літератури та у фольклорі. Ось, скажімо, уривок з української народної пісні зі збірки, записаної М. Максимовичем (К., 1849): “А хто хоче меду пити — ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки”.

У 20-х роках минулого століття в Києві діяв Інститут жидівської пролетарської культури, в театрах ішла п’єса “Жидівка-вихристка”. Лайливого відтінку слову *жид* надали протиукраїнськи налаштовані комуністи й кадебісти в 30-х роках. Чому поляків, чехів, словаків, угорців та представників інших народів ніхто не звинувачує в антисемітизмі за слово *жид*? Більше того, переїхавши на постійне мешкання до Чехії чи Польщі, самі колишні радянські *євреї* починають називати себе *жидами*. То чому ж лише українцям серед численних смертних гріхів безпідставно приписують ще й антисемітизм? Гадаю, що нам уже давно потрібно навчитися самим визначати, яких слів уживати й до кого їх застосовувати.

Марія ОЛІЙНИК,

кандидат фізико-математичних наук, заступник голови Донецької обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Датою заснування м. Донецька (козацької Олександрівки) є 1779 рік. Саме козаки після зруйнування 1775 року Катериною II Запорізької Січі заснували 1779 року Олександрівку — майбутній Донецьк та інші поселення у нашому регіоні, а не Джон Хьюз, який приїхав сюди аж 1869 року. Але влада вперто не хоче цього визнати, ігноруючи ґрунтовні висновки науковців! Підтвердженням цього є переписи 1897 та 1910 років, за якими на Донеччині проживали переважно українці. А починаючи з 1897 року, кількість українців невинно зменшувалась з 62 % до 50,75 % у 1899 році. У цей час кількість росіян виросла з 17 % до 43,65 %, а відсоток українськомовних школярів через примусове “зросійщення” зменшився з 79 % у 1932 році до 2,3 % у 1989 році. Процес русифікації значно посилювався в СРСР через доплату вчителям за викладання російської мови. У той час дозволялося звільнення учнів “за заявами батьків” від вивчення української.

Ось як змінювалося населення на Донеччині за переписами в СРСР:

— 1926 р.: українців — 61,61 %, росіян — 24,67 % (**українців та росіян разом — 86,28 %, національних меншин — 13,72 %**);

— 1959 р.: українців — 55,6 %, росіян — 37,6 % (**українців та росіян разом 93,2 %, національних меншин — 7,8 %**);

— 1979 р.: українців — 51,9 %, росіян — 43,2 % (**українців та росіян разом — 94,1 %, національних меншин — 5,9 %**);

— 1989 р.: українців — 50,75 %, росіян — 43,65 % (**українців та росіян разом — 94,40 %, національних меншин — 5,6 %**).

Отже, на Донеччині за СРСР кількість українців та національних меншин зменшувалася, а кількість росіян збільшувалася. Так окупанти, примусово продовжуючи практику “обмосковлення України”, яку розпочав ще цар Петро I 1720 року, ламали хребет українству та національним меншинам на Донеччині. “Допоміг” і Голодомор, який деякі “фахівці” сьогодні заперечують.

Паралельно з винищенням українців на Донеччині знищувалась українська мова в усіх сферах суспільного життя, бо, як відомо, нації самі по собі не вмирають — спочатку у них відбирають мову.

МОВА — ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ СВИ-

Мовний Сандармох на Донеччині

Сьогодні загострилася проблема національної консолідації, першочерговою є мовна проблема. Нація починається з мови й визначається нею. Нація творить державу, а держава є така, яка й нація. Це добре усвідомлюють владні діячі Донеччини і протягом усього часу продовжують русифікацію і денаціоналізацію українців нашого регіону.

Донеччину зазвичай такі “фахівці” зараховують до російськомовного анклаву, говорячи: так історично склалося, що тут живуть переважно росіяни. А відштовхуючись від мовного становища кінця 1980-х років, хочуть закріпити таке положення назавжди. Але мовні проблеми на Донеччині постали через довготривалу політику навмисного російщення під тиском органів окупаційної влади, а також як результат голодоморів, тюрм і репресій. Така заборонно-репресивна практика спочатку в Російській царській, а потім у Російській більшовицькій імперіях ледве не призвела до повної мовної та етнічної асиміляції на власній українській землі, яка заселена козаками.

ДОМОСТІ. Інакше кажучи, відбувалося нищення всіх національних організмів, крім російського. Примусово насаджувалася російська, окупаційна мова.

Ось як, наприклад, знищувалося навчання українською мовою на Донеччині: в 1932/1933 навчальному році — 79 % школярів Донеччини навчалося українською мовою; у 1945/1946 н. р. кількість українських шкіл уже становила 66 %; у Донецьку на межі 1960—1970 рр. закрили останню школу та дитячий садок з українською мовою навчання.

Не зупинила цей процес і перебудова — школи з українською мовою навчання продовжували переводити на російську. Ось так злочинно, безкарно асимілювали українське населення у нашому регіоні.

Процес русифікації припинився тільки з ухваленням Закону УРСР “Про мови в УРСР” 1989 року. 2-ю статтею Закону державною мовою в УРСР проголошена українська мова. Почалося нелегке українське відродження на Донеччині, яке триває й досі, на 22-му році незалежності України!

Станом на 1989 рік із 1217 шкіл Донеччини з українською мовою навчання залишилося тільки 105 (8,7 %). Це були сільські малокомплектні школи, в яких навчалося лише 2,3 % учнів. Більше половини школярів Донеччини були позбавлені вивчення української мови за “бажанням батьків”. У всіх містах регіону не залишилося жодної школи чи дитячого садочка з українською мовою навчання та виховання.

На виконання Закону УРСР “Про мови в УРСР” 1990 року бу-

ло ухвалено Державну програму розвитку української та інших мов до 2000 року, а на виконання цієї Програми Донецький облвиконком 10 квітня 1991 року за № 135 ухвалив обласну Програму для запровадження української мови в усі сфери життя на Донеччині на 10 років. Наприклад, згідно зі ст. 18 цієї Програми, необхідно було подати схему навчально-виховних закладів області відповідно до національного складу населення (на той час 51 % українців, 44 % росіян). Законодавче забезпечення цього процесу підсилилось ст. 10 Конституції України від 1996 року та Рішенням Конституційного Суду України щодо тлумачення ст. 10 Конституції від 1999 року та іншими законами України.

Однак цю програму практично провалила окупаційна влада Донеччини: тільки 14 % учнів області навчалися українською мовою замість передбачених 51 % в 2000 році. Зокрема у м. Донецьку цей відсоток становив 7,6 замість 50.

Виконання Програми провалили саме органи державної влади та місцевого самоврядування. Замість створення належних умов для відродження і розвитку на Донеччині української мови як державної активно триває русифікаторська політика: майже всі рай-, міськради ухвалюють на своїх сесіях антиконституційні рішення про державність російської на своїх територіях. 27 березня 1994 року Донецька обласна рада провела РЕФЕРЕНДУМ, на якому треба було відповісти на запитання: “Согласны ли Вы с тем, чтобы на территории Донецкой области языком работы, делопроизводства и докумен-

та был русский язык наряду с украинским языком?” Також уже після прийняття Конституції України Донецька обласна рада 21.03.1997 року повторно ухвалила рішення про державність російської мови на території області, яке було скасоване 1998 року за позовом обласної прокуратури. І знову під час виборів Президента України у листопаді 2004 року ухвалене таке ж рішення (голова облради на той час Борис Колесников, нині віце-прем’єр-міністр України), яке, обміркувавши, сама облрада у грудні 2004 скасувала. І знову вже новобрана Донецька обласна рада на своїй першій сесії 18 травня 2006 року ухвалює рішення “О создании условий для развития русского языка в Донецкой области” (голова — Анатолій Близнюк, зараз міністр), яке оскаржила обласна “Просвіта” в адміністративному позові 23 травня 2006 року і тільки 30 вересня 2010 року Вищий адміністративний суд підтвердив правильність рішень судів першої та другої інстанцій, якими скасоване незаконне, антиконституційне рішення обласної Донецької ради.

А 16 серпня 2012 року депутати Донецької облради, що були обрані 2010 року на позачерговій сесії, імплементували ухвалений Верховною Радою України мовний закон від знаменитих “філологів” Партії регіонів Ківалова (юриста)—Колесніченка (агронома) “Про засади державної мовної політики”, проголосивши мову колишнього окупанта російську єдиною(!) регіональною мовою на Донеччині. Хоча дія цього мовного закону розповсюджується на 18 мов, а на Донеччині є українські, грецькі, та-

тарські, німецькі села, їм головне “захистити” лише російську, яка тепер вживається не поряд із державною, як у попередньому мовному законі, а замість неї. Отака реалізація Європейської хартії захисту регіональних мов від правлячої Патрії регіонів.

Хоч Донецька облрада 21 рік незалежності працювала ВИ-НЯТКОВО російською мовою: сайт ради, таблички на всіх кабінетах, оформлення при вході, пропускний пункт, дві газети облради — усе це оформлялось і друкувалось лише російською мовою всупереч законодавству та Конституції України. Однак це не заважало “насилно українізованим” депутатам від Партії регіонів творити сагу про насильницьку українізацію Донбасу або прогноблених тут “русских”, розказувати, як “жестокое угнетается” і “ужасно притесняется” ця мова на Донеччині.

Боротьба влади проти української мови дійшла до абсурду, коли 20 травня 2008 року Донецька міська рада своїм незаконним рішенням заборонила збільшення в нашому регіоні кількості шкіл, класів та груп у дитячих садочках з українською мовою навчання і виховання, хоча з 1989 року українська мова є єдиною державною мовою на всій території України, а з 1996 року цей її статус закріплено в Конституції України. Це рішення рада скасувала за протестом прокурора.

Ось у таких умовах постійної агресивної боротьби з українською мовою, зневаги та зверхності до тих, хто відданий рідній українській мові, відсутності українськомовних радіо, телебачення, газет, церков, кіно, проведення фестивалів, конкурсів, культурно-масових заходів державною мовою відбувається українське відродження. Влада на Донеччині робить усе, аби мешканці регіону не звільнилися від російщення, не об’єдналися в одну націю, не навели лад в Україні.

З великими труднощами 1 вересня 1990 року в Донецьку було відкрито два українськомовні загальноосвітні заклади: школу № 65 (від 7 січня 1990 року до червня 1990 року вона працювала як НЕДІЛЬНА у Донецькому національному університеті), підпорядковану Міністерству освіти, та ліцей при Донецькому тоді державному університеті.

З проголошенням Незалежності України 1991 року наша країна звільнилася не тільки від 74-річної політики комуністичного режиму, а й від понад 300-літнього російського панування над українським народом. І вже перший перепис населення у незалежній Україні засвідчив збільшення 2001 р. українців (до 56,9 %) на Донеччині і зменшення кількості росіян (до 38,2 %).

А далі парадокси. Самостійна держава повинна стати єдиним гарантом всебічного розвитку нації, її українськомовних шкіл, українськомовної преси, церкви, уряду, органів правопорядку, закладів культури тощо. Українська влада повинна розпочати роботу над припиненням духовної

Продовження на стор. 7

“Сповнене страждань, поневірянь, боротьби, поразок і перемог, навіть тріумфу, коротке, але яскраве подвижницьке життя”.

Анатолій КОВАЛЬЧУК,
голова Бориспільського об'єднан-
ня Всеукраїнського товариства
“Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Пасіонарій

До 75-річчя від дня народження В'ячеслава Чорновола

24 грудня минає 75 років від дня народження В'ячеслава Чорновола — великого сина України, борця проти комуністичного режиму за незалежну, демократичну Україну, полум'яного публіциста, одного з лідерів руху шістдесятників, правозахисника, багаторічного політв'язня радянської репресивної системи, голови Народного Руху України, народного депутата України трьох скликань, одного з батьків-засновників Української Держави, лауреата Шевченківської премії, Героя України. Відповідно до постанови Верховної Ради України від 21 березня ц. р. № 4561 і розпорядження Кабміну від 5 грудня ц. р. № 1011 відзначення цієї події має відбутися на державному рівні. Проте мільйони українців вшанують великого сучасника не тільки з огляду на зазначені нормативні акти органів влади, а за велінням розуму й серця.

строного режиму і до 3-х років заслання за зберігання й поширення документів і літератури, що нібито “порочать радянський державний і суспільний лад”.

На судовому процесі В. Чорновіл поведився гідно, незалежно, цитував уривки з творів Маркса й “дореволюційного” Леніна на захист свободи слова і друку. Щоправда, тодішні прокурори й судді керувалися іншими настановами “вождя”.

Показовим був третій суд, перед яким В. Чорновіл постав за сфабрикованим звинуваченням. Тодішня влада часто вдавалася до брудних способів компрометації і дискредитації своїх політичних опонентів. Їм підкидали наркотики, зброю, порнографічну продукцію тощо. Розповідають, що В. Чорновола збентежило не те, що влада, намагаючись перешкодити його поверненню в Україну після відбуття другого ув'язнення, сфабрикувала третій судовий процес. Він не міг повірити, що можновладці можуть так низько морально опуститися, інкримінувавши йому образ гвалтівника.

Незламність духу виявляв В. Чорновіл і в місцях позбавлення волі. За це отримав від інших політв'язнів почесне звання “зе-

ківський генерал”. Вражені одержимістю незвичайного в'язня, тюремники запитували, ким він себе бачить в омріяній самостійній Україні — президентом, прем'єром чи головою парламенту. Відповідь ошелешила всіх: “Редактором опозиційної газети!” — “Невже Ви, націоналісти, допустите існування в Україні опозиції?” — “Безперечно, бо хочемо України демократичної, європейської, а не тоталітарної...”

Звільнившись і повернувшись в Україну в середині 1980-х, колишні політв'язні стали каталізаторами процесів демократизації і національного відродження. Відновився випуск самвидавського журналу “Український вісник”. В. Чорновіл написав програмові документи Української Гельсінської Спілки — першої опозиційної організації партійного типу, часто виступав на мітингах у Києві, Львові, багатьох інших містах, гуртував довкола себе всіх небайдужих до долі Батьківщини людей. В. Чорновіл увійшов до Народного Руху України — першої в нашій історії масової громадсько-політичної організації, згодом став одним із його співголів. Потім очолив політичну партію з аналогічною назвою.

Упродовж багатьох років після перших президентських виборів 1991 року чимало людей жалкували, що їхнім переможцем став чільний компартійний діяч Л. Кравчук, а не послідовний антикомуніст В. Чорновіл.

Вважаю, що В. Чорновіл як людина, політик і державний діяч мав багато переваг перед нинішніми владоможцями, зокрема й лідерами опозиції. Він не мав гріхів користоловства і грошоловства. Був невибагливий у побуті. Хоч і перебував при владі, не надбав ні статків, ні маєтків. Щиро вірив у те, що говорив, що писав, до чого закликав інших.

Він належав до пасіонаріїв — невагмовних людей з полум'яним серцем, призначених творити нові держави, давати їм закони й конституції, проводити докорінні реформи, вигравати битви. Такі люди народжуються нечасто, живуть недовго, але впродовж короткого життя встигають зро-

бити дуже багато. Тому стають символами своєї доби.

Доля В. Чорновола, уродженця Шевченкового краю, назавжди пов'язана з Бориспільщиною — малою батьківщиною ще одного Великого Українця Павла Чубинського. Саме тут обірвалося його сповнене страждань, поневірянь, боротьби, поразок і перемог, навіть тріумфу, коротке, але яскраве подвижницьке життя. Швидко, раптово, на ходу — як він і хотів.

Упродовж усіх років, починаючи з 2000-го, з нагоди великих державних свят, а також у роковини смерті лідера РУХу керівники міста і району разом із представниками патріотичної громадськості покладають вінки до хреста на місці загибелі В. Чорновола, до пам'ятників Т. Шевченку і П. Чубинському. Ми впевнені: ніхто й ніколи не перекреслить цих імен, не зітре їх з народної пам'яті.

— **Повернімося подумки до грудня 1991-го, до перших президентських виборів в Україні.**

— Рік, коли український народ висловився за незалежність України. Рік перших президентських виборів. Серед тих претендентів на президентський пост В'ячеслава Чорновола найбільше боялася комуністична система і робила все можливе, щоб дискредитувати його. Але попри все серед демократичних кандидатів він отримав найбільшу підтримку українців. Це була оцінка його і як політика, і як лідера. Тоді, 1991-го, Україні забракло сил обрати Чорновола президентом і вийти на справді демократичний шлях розвитку.

— **Він був, якщо можна так сказати, стратегічно цілісною особистістю...**

— Чорновіл був, можливо, єдиним із дисидентів, який розумів, що можна нормально співпрацювати з тими, хто залишився від старої влади. Єдине, він казав, що треба було позбавляти їх впливових владних важелів, функцій і давати їм конкретні завдання. Коли він був у Львові, його запитували: “Ну чого ви такого-то генерала Гебе, який вас арештовував, не викинули геть?” “Не викинув, бо він, по-перше, має досвід роботи, — відповідав В'ячеслав, — а по-друге, він зараз відчуває свою провину і працюватиме, можливо, краще, ніж ти, хто

Найкраща данина його пам'яті

Лесь ТАНЮК, відомий політик, депутат Верховної Ради України 1—5 скликань є одним із небагатьох сподвижників і друзів В'ячеслава Чорновола, який не зрадив його до останнього. Наша розмова з ним про непросту долю Героя України В. М. Чорновола.

прийде йому на зміну. Прийде час, підготуємо свої кадри, тоді знімемо його”. Він цю реформу робив людськи, йдучи від того, якою була людина: чи вона зрозуміла, чи не зрозуміла тих вимог, що ставилися перед нею. Нам у першому парламенті було набагато легше розмовляти з тими ж старими комуністами, ніж потім. Бо вони були не стільки марксистами, не стільки ідеологами, скільки господарниками: директори, секретарі обкомів, ЦК... Вони знали, як формується бюджет, що таке пенсія, що таке асфальт покласти, що таке школу відкрити. Життя потребувало конкретної роботи. І у Верховній Раді ця івашківська хвиля справді працювала. Згодом на зміну їм прийшли ті, хто, як казав Чорновіл, “ім шнурки зав'язували”: симоненки, піонери, нервові, міськкоміські сторожі... Себто третій ряд, які ніколи не мали відповідальності за цілісну структуру. Ось цих, казав Чорновіл, нізащо не можна допускати до влади, бо це не та куховарка, яка хоче керувати державою, а такий собі дрібнокомуністичний вандал із слабким розумом, із обмеженим світогля-

дом. Саме з цього ешелону виходили олігархи, саме вони знайшли спільну мову з Партією регіонів. З ними у Чорновола було дуже конфліктне життя, його боялися, ненавиділи і всіляко йому шкодили.

— **Чорновіл мав величезний досвід політичної боротьби, він — прекрасний стратег, добрий тактик, як же могло так статися, що він допустив розкол єдиного демократичного фронту? Що він не врахував?**

— Думаю, що і залізо старіє. Він не врахував меркантильний інтерес людей. Один із наших сподвижників-рухівців, симпатичний політик, патріот, який вигукнув спересердя: “Мені ж уже треба **щось мати**, бо мені ж не 40 років, і не 50, а в мене діти!...”. “**Я мушу мати**” у Чорновола не було. Старенька машина, жигулі, яку Атені подарував для потреб Союзу українок. І навіть квартири в Києві не мав, службову після його смерті здали. У решті “професійних патріотів” були не лише квартири, а й власний бізнес. На жаль, вони до слушного часу використовували Чорновола. І коли він відмовлявся переступати межі за-

кону, людської порядності, то наживав собі лютих ворогів.

— **Наприкінці життя В'ячеслав Максимович зазнав, напевно, найпринизливішого від своїх друзів — зради.**

— Напередодні ганебного конфлікту в Русі він казав, що так, як розмовляли з ним тоді однопартійці, у такому тоні з ним навіть слідчі не розмовляли. Конфлікт назрівав приховано. Нарешті античорноволівська група пішла у відкрити. Скориставшись тим, що то був день пам'яті Шевченка (В'ячеслав і Алена були в оперному театрі), осіб десять увірвалися в його кабінет, вчинили справжній погром. Коли зателефонували і я прибув туди, до мене застосували грубу силу.

— **Історія і час поставить усе і всіх на свої місця. Сьогодні вже чимало зроблено для увічнення пам'яті В'ячеслава Чорновола. Але що має бути тут найголовнішим?**

— Важливо, що ми видаємо його твори. Це видавництво “Смолоскип” робить. Ми видали вже вісім томів, за два роки закінчимо. Його твори — ґрунтова пам'ять.

Там є листи, всі його виступи, якісь редакторські речі, те, що він у газеті “Час-тайм” робив. Але думаю, що найголовніше — живий приклад Чорновола. Тому що після смерті починають вигадувати навколо нього якісь легенди. Наприклад, що він змагався за федеративний устрій. Мовляв, він такий федерал, як і регіонали. Мені дуже прикро, бо це фальшивка. Насправді він вважав (коли розробляли ідею національного герба), що коли Україна стане міцною унітарною державою, коли міцно стане на власні ноги місцеве самоврядування, ми можемо зробити герб, де буде Слобожанщина, Галичина, Таврія тощо. Це була єдина розмова. Те, що потім назвали федеральним устроєм. Ішлося про підсилення провінційних урядів на кшталт німецьких. Але Чорновіл повторював, що в Німеччині є й Сілезія, й Баварія і т. ін., там кожен уряд міцний, тому що міцний центральний уряд. А в нинішніх наших умовах це — погибельна справа, що призведе до розвалу держави.

Зрештою, найкращим ушануванням пам'яті Чорновола може і мусить бути справді незалежна, економічно стабільна, соборна Україна — та мрія, якій він присвятив усе своє життя.

Розмовляв
Микола ЦИМБАЛЮК

Попри байдужість влади, його пам’ятають

Про те, що не зроблено і що зроблено для увічнення пам’яті В’ячеслава Максимовича Чорновола з ініціативи небайдужих людей, розповідає сестра лідера Народного руху Валентина Чорновіл.

— Як виконується постанова Верховної Ради?

— Щоб виконати постанову законодавчого органу, треба рішення Кабміну, який би виділив кошти на заплановані заходи. План заходів затверджений розпорядженням Кабміну аж через вісім місяців після постанови. Але чи читали працівники Міністерства те, що підписували? У цьому документі сказано, що всі ці заходи не потребують фінансового забезпечення. Звісно, не потребують, бо ніхто їх, напевно, й виконувати не збирається — за кілька тижнів (до кінця 2012 року) це виконати неможливо.

Кабмін 5 грудня запланував провести літературні вечори, вечори-портрети, читання, засідання за круглим столом, науково-практичні конференції, семінари, конкурси творчих, наукових робіт, книжкові виставки, виставки документів та фотоматеріалів, присвячені В’ячеславу Чорноволу. Можливо, хтось десь щось і проведе у вузькому колі. А науково-практичної конференції у Києві “Роль В’ячеслава Чорновола у відновленні незалежності України та встановленні Української держави” не буде, адже такі заходи готуються кілька місяців, а не три тижні.

Дивує пункт плану — “Забезпечити вирішення питання щодо фінансування робіт з проведення ремонту та реставрації Музею шістдесятництва”, адже музей давно відкрито. Працівники Міністерства про це не знають? Не має сенсу пункт “Провести екскурсії та день відкритих дверей у меморіальному музеї-садибі В’ячеслава Чорновола у селі Вільхівці”. Екскурсії там проводять постійно, безкоштовно, отже, двері відчинені завжди.

А що означає “Надати допомогу Черкаській облдержадміністрації в добудові меморіального музею-садиби Чорновола в селі Вільхівці Звенигородського району Черкаської області?” Ідеться про добудову приміщення, у якому можна розгорнути експозицію. Нині збережена меморіальна батьківська кімната, де жив Чорновіл, а експозиція з матеріалами про його діяльність — у ву-

зенькій тісній веранді, де групову екскурсію провести неможливо. Попри те відвідувачів багато, приїжджають екскурсійні автобуси, за рік тут буває понад 6 тисяч осіб.

До кінця 2012 року закінчити прибудову, яку ще навіть не починали?

Доля цього музею мене дуже турбує. Восени минулого року на одній з презентацій Сергій Одарич, Черкаський міський голова, обіцяв, що разом із головою облдержадміністрації допоможуть добудувати приміщення, де можна буде влаштувати експозицію, а працівники музею зможуть займатися науковою роботою. Нині там зовсім кепські справи: вночі немає освітлення; поруч проходить газова труба, а опалення не підведено; опалюють електрикою, а це дуже дорого, через те на всьому економлять. Мерзнуть працівники музею, мокнуть експонати. То хай би хоч грубки відремонтували і дровами опалювали! Скільки може проіснувати музей у таких умовах?

У плані заходів є встановлення пам’ятної дошки на будинку, де був Рух. Це один із небагатьох пунктів, який можливо виконати.

У проєкті було заплановано урочистий захід у Києві в Будинку вчителя з посадовими особами. Його відмінили. Я планувала провести вечір на тему літературно-рознавчої діяльності Чорновола,

таких вечорів ще не проводили. Але відмінила свій задум, щоб сконцентруватися на офіційному. Тепер ніякого вечора не буде.

Складається враження, що державі насправді байдуже і до Чорновола, і до культури взагалі.

— Чи з’явилася нова література про Чорновола?

— Вийшло кілька книжок Василя Деревінського. Це наукова, доктор історичних наук, викладач Університету архітектури і будівництва — чи не єдиний серйозний дослідник, який займається життям і творчістю В’ячеслава Чорновола, досліджує архіви, намагається скласти об’єктивну думку без усіляких нашарувань власних спогадів, у яких оповідачі часто згадують переважно про себе. Він підготував нове солідне видання сторінок на 900. Але ніхто видання не фінансує, треба шукати кошти.

До речі, у постанові Кабміну є пункт: сприяти виданню праць В’ячеслава Чорновола (відповідальні Держкомтелерадіо, Національна академія наук України). Що значить сприяти? Не забороняти чи що? Моєму обуренню немає меж. Адже навіть готові книжки про Чорновола ніхто не фінансує, на кожен том десяти-томника, який я упорядкувала (нещодавно видрукувано 8-й том, готуємо презентацію), видавництво “Смолоскип” постійно шукає спонсорські кошти. Щойно “Смолоскип” видав спо-

В’ячеслав Чорновіл з Атеніою Пашко в Одесі. 1991 р.

гади Миколи Плахотнюка, близького друга Чорновола, там є спогади і про В’ячеслава Максимовича, і про інших шістдесятників, і про історію створення Музею шістдесятництва. У планах цього ж видавництва короткий біографічний нарис “В’ячеслав Чорновіл”, який я готую на замовлення відвідувачів музею у Вільховці.

Подекуди виходять інші книжки, але не завжди вартісні. Наприклад, коли ми з Деревінським ознайомилися з виданням, що побачило світ у Миколаєві, то побачили, що це плагіат. Його автор — аспірантка. Цілі абзаци переписані з Деревінського, з анотацій до попередніх видань.

— А хоч щось із запланованого зроблено?

— Ще до цієї постанови державна телестудія “Культура” зняла фільм про шістдесятництво, зокрема й про Чорновола; зробили і вже продемонстрували фільм про музей-садибу; запланували передачу напередодні дня народження В’ячеслава Максимовича. На УТ-1 теж роблять фільм. Інші телестудії не зверталися, про їхні плани не знаю.

У Черкаському краєзнавчому музеї ще на початку року з власної ініціативи запланували і підготували науково-практичну конференцію, потім вона також увійшла в розпорядження Кабміну. У Черкасах проводять вечір Чорновола, до мене звертався з цього приводу режисер Сергій Проскурня.

— Хто ще береже пам’ять про

В’ячеслава Максимовича?

— Мені повідомили, що Єрківській школі Катеринопільського району на Черкащині, де народився В’ячеслав, буде присвоєно його ім’я. Це приємно. У школі є куточок Чорновола, планують влаштувати кімнату-музей. У Вільховецькій школі відкриття музею-кімнати заплановане на 21 грудня. Нещодавно в Гусаківській школі, де В’ячеслав також учився, провели Чорноволівські читання за його листами, на місцевому матеріалі. Вчителі підготували дуже вдалу композицію, на якій виступав Вадим Мищик.

У Бучачі Тернопільської області збираються відкрити музей патріотичного руху, там будуть матеріали і про Чорновола. Приємна звістка надійшла з Шешор Косівського району Івано-Франківської області — вони просять надати дозвіл на присвоєння імені Чорновола місцевій школі. Мешканці села пам’ятають: коли в Шешорах відкривали пам’ятник Шевченкові, там відбувся фактично перший протестний мітинг за участю Чорновола. Про цю подію нагадує пам’ятний знак. У Херсонській області, де був активний рухівський осередок, планують провести низку заходів, пов’язаних з іменем Чорновола.

Попри байдужість офіційної влади, пам’ять про Чорновола живе.

Спілкувалася Надія КИР’ЯН

Фото з архіву

Валентини ЧОРНОВІЛ

Київ, 1990 р.

Ярослав КЕНДЗЬОР, багатолітній соратник Чорновола:

— Мені нарешті вдалося добитися, щоб Перший національний телевізійний канал зробив фільм про В’ячеслава Чорновола на основі одного цікавого епізоду його діяльності — випуску підпільного журналу “Український вісник”. Я надав каналу і свої архівні матеріали, пов’язані з цим періодом життя політика.

Думаю, нічого серйозного на державному рівні не відзначатиметься. Хоч є відповідна постанова Верховної Ради. Але Верховна Рада минулого скликання відмовилася навіть включити в порядок денний проєкт підготовленої мною постанови про відзначення 75-річчя початку Великого терору 1937 року і вшанування пам’яті його жертв. Депутатів це не цікавило. Хоч ті комуністичні жорна перемололи мільйони людей, знищили цвіт української інтелігенції. І ось парламент незалежної Укра-

Нам дуже не вистачає сьогодні В’ячеслава Чорновола

Наша газета звернулася до відомих політиків, депутатів Верховної Ради кількох попередніх скликань з двома запитаннями. Що вони можуть сказати про відзначення на державному рівні 75-ї річниці з дня народження В’ячеслава Чорновола? Чому нам так не вистачає в сьогоднішньому суспільно-політичному житті В’ячеслава Максимовича? Ось їхні відповіді.

їнської держави не відгукнувся на це. То не парламент України, а ганьба.

Нам катастрофічно бракує В’ячеслава Чорновола. Глибоко переконаний: якби сьогодні у сесійній залі парламенту був присутній світлої пам’яті В’ячеслав Максимович, по-іншому формувалася б і опозиція, серйозніше ставилися б ці питання перед владою. Немає нині людини, яка б так уміла аналізувати поточну політичну ситуацію, реагувати на безглуздя влади, зокрема представників більшості в сесійній залі. І нинішні опозиціонери видаються такими собі хлопчиками, які забавляться політикою, не знаючи, що вони да-

лі мають робити. Оті заяви з трибуни Ради на адресу регіоналів: “Ми вас зупинимо, після 28 жовтня вас тут нікого не буде, ми відправимо в імпичмент президента, змінимо низку законів”. І не кажуть, як саме це робити. А ті, кого обіцяли “відправити”, усі тут, у парламенті. І будуть доти, доки не сформується ініціатива, яка зможе підняти людей і за допомогою українського народу зможе змінити владу в Україні. Чорновіл міг отак згуртовувати людей на переміни.

Тарас ЧОРНОВІЛ:

— Постанову парламенту про вшанування пам’яті В’ячеслава

Чорновола на державному рівні уряд фактично ігнорує. В останній момент відбудуться якісь мінімальні урочистості. Сьогоднішній владі пам’ять про таких людей не потрібна. Ми бачимо, і то є особливо показовим, яким було ставлення прокуратури, слідства до розслідування справи про загибель В’ячеслава Чорновола.

Я не люблю казенщини, формалізму, коли люди, які колись воювали проти батька, натворили великої біди, обстоювали і обстоюють пострадянські методи, сьогодні на імені Чорновола роблять якісь демонстрації. Ну уявіть, що Азаров чи Табачник з трибуни виголошують доповідь про Чорновола. Кра-

ще я піду на могилу, вшаную пам’ять батька.

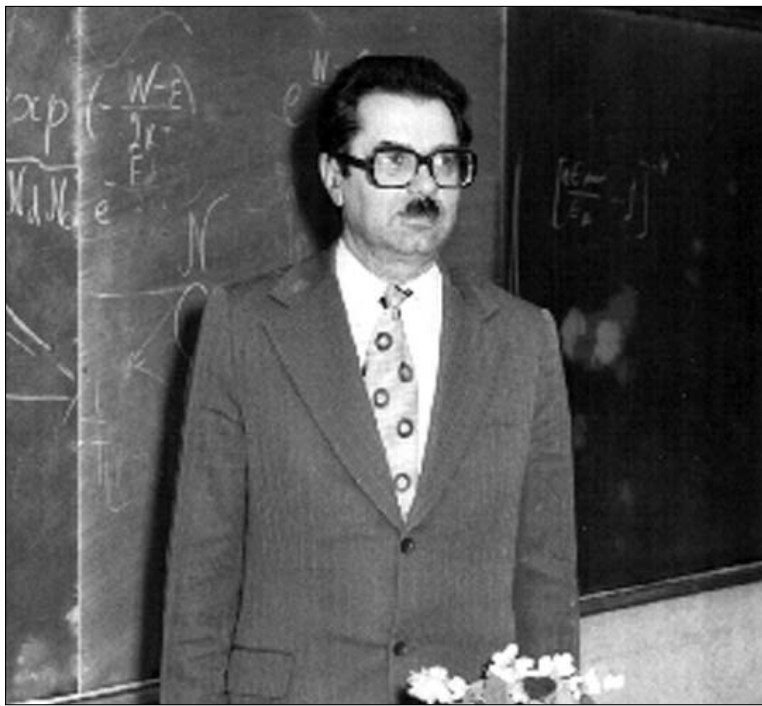
А не вистачає нині Чорновола у всьому. Ви бачите сьогодні серед тих, хто на волі, хоч одну людину, яка мала б внутрішню пасіонарність? Оці нинішні лідери — вони пасіонарні, вони готові жертвувати собою? Хіба заробити на цьому. Чи є у них чітка національна позиція, національний стрижень? Ні! “Свобода” це має, але там свої “нюанси”, свої крайнощі. Чи добре науково відпрацьовані й методи, якими має діяти держава? Ні. А саме це було напрацьоване у Чорновола, він вибудовував цю тезу, вів її. На жаль, сьогодні місце Чорновола вільне, немає людей, які могли б виконувати роль, яку виконував він.

Спілкувався Петро АНТОНЕНКО

Максим СТІХА,
віце-президент АН вищої школи України

Академія наук вищої школи України: перші 20 років

Професор Віталій Стріха (1931—1999), засновник і перший президент АН вищої школи України

На межі 1980—90-х років масово виникали нові наукові асоціації. Учені вірили: звільнившись від ідеологічного диктату, реформована й відкрита світові українська наука зробить якісний ривок уперед. На жаль, дійсність швидко розбігла ці сподівання. Катастрофічні 1990-ті наша наука якось пережила завдяки не так реформам (непослідовним і непродуманим), як консерватизмові довголітнього президента НАН України Бориса Патона, який зумів захистити унікальний комплекс Національної академії від охочих поживитися її землями й майном. Натомість значна частина нових наукових структур, що виникли на хвилі перебудови й незалежності, тихо вмерли.

Проте не всі. Серед тих громадських наукових організацій, які виникли на початку 1990-х й успішно працюють досі — Академія наук вищої школи України, яка відзначила своє 20-річчя.

Заснування АН ВШ України стало відповіддю на об'єктивну потребу підняти статус університетської науки, яка в рамках адміністративної системи, виробленої ще за часів СРСР, перебувала в дискримінованому становищі щодо науки академічної. До першої ініціативної групи зі створення академії ввійшли професори Київського національного університету імені Тараса Шевченка фізики Віталій Стріха і Юрій Чутов та геолог Микола Дробноход. На скликані ініціативною групою Установчі збори 27 листопада 1992 року прибуло 50 провідних докторів наук, професорів українських ВНЗ, які й стали академіками-засновниками АН ВШ України.

Збори затвердили ультрадемократичний статут академії. Першим президентом АН ВШ України було обрано В. Стріху, який очолював академію аж до своєї передчасної смерті і без перебільшення видавав їй усі свої сили. З 1999 року академію очолює М. Дробноход.

Перші роки роботи академії стали часом її інтенсивної організаційної розбудови. Регіональні відділення АН ВШ України було створено в усіх обласних центрах. Її наукові відділення охоплювали весь спектр наукової тематики, яка розвивалася в українських ВНЗ. Великий престиж серед наукової громадськості здобули Академічні нагороди Святого Володимира (присуджується, починаючи з 1994 року за громадську діяльність, яка сприяє розвитку української освіти й науки) та Ярослава Мудрого (присуджується за досягнення в галузі науки й техніки). Цікаво, що серед лауреатів Нагороди Святого Володимира було чимало людей, причетних до Слова. 1994 року її отримав Олесь Гончар, пізніше нею було вшановано Івана Драча, Павла Мовчана, Петра Кононенка, Івана Дзюбу, В'ячеслава Брюховецького.

АН ВШ України стала організатором численних наукових конференцій, семінарів, круглих столів, присвячених актуальним проблемам розвитку української

науки й вищої школи, з 1997 року виходить академічний журнал “Освіта і управління”.

Потім в історії академії був складний період. Після смерті В. Стріхи знайшлися люди, які захотіли перетворити її на своєрідний “орден святого Станіслава”, де за гроші видавали б дипломи, що тишили б самолюбство провінційних професорів. Великих зусиль треба було, аби очистити структуру від цих далеких від науки ділків. Але 2004 року кризу було подолано, життя АН ВШУ ввійшло в нормальну академічну колію.

15 грудня 2012 року в залі засідань Ученої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка розпочала роботу чергова щорічна Конференція АН вищої школи України. У ній узяли участь 104 науковці, які представляли головні університетські центри держави (Київ, Харків, Львів, Донецьк, Дніпропетровськ, Одесу, Запоріжжя, Чернівці, Ужгород, Івано-Франківськ) й увесь спектр наукових досліджень, що розвиваються в державі. У залі зібралися учені різних поколінь (від 93-річного математика **В'ячеслава Добровольського** до 36-річного політолога **Івана Монолатія**), зокрема й восьмеро з п'ятдесяти тих, хто заснував академію 20 років тому.

Як це й належалося для ювілейного засідання, було багато привітань. Голова Держінформнауки **Володимир Семиноженко** в надісланому зверненні відзначив, що академія, гідно пройшовши через складні випробування, захистила честь високого звання вченого і дотепер залишається справжнім хранителем наукової етики, й побажав і надалі залишатися принциповими, вірними ідеалам науки та просвітництва. Народний депутат України **Лілія Гриневич** (фракція ВО “Батьківщина”) подякувала за співпрацю у написанні сучасних якісних законів для сфери науки

і освіти. Академік НАН України президент Української астрономічної асоціації **Ярослав Яцків** наголосив на важливій ролі громадських наукових об'єднань у боротьбі за збереження й розвиток української науки.

Був відеофільм, присвячений подіям 20-річної давнини. Були спогади. Знаний 82-річний фахівець з ветеринарної медицини професор **Валентин Яблонський**, народний депутат України II скликання, згадавав: яким щасливим він був, повертаючись 27 листопада 1992 року з дипломом академіка АН вищої школи України до Кам'янця-Подільського на третій полиці плацкартного вагона...

За традицією робота Конференції розпочалася з урочистого вручення академічних нагород. Найвищою Академічною нагородою Святого Володимира за багаторітню самовіддану працю в ім'я розвитку української науки й вищої освіти вшановано академіка НАН України ректора Національного технічного університету ТУУ “КПІ” **Михайла Згуровського** й академіка НАН України, почесного академіка АН ВШ України, директора Інституту гідромеханіки НАН України **Віктора Грінченка**. Нагороди Святого Володимира і Ярослава Мудрого за вагомі здобутки в галузі науки і техніки присуджено низці відомих університетських учених. Конференція затвердила повноваження 25 академіків, обраних науковими відділеннями 2012 року. Диплом почесного академіка за відділенням математики отримав професор **Шиям Лал Калла** (Індія).

Проте доповідь президента АН вищої школи **М. Дробнохода** містила аж ніяк не святкові ноти. Микола Іванович наголосив: “Останні два роки і дев'ять місяців були дуже складними для української науки і вищої освіти. І наша академія була однією з дуже небагатьох структур, яка завжди називала речі власними іме-

нами. Ми чесно й відкрито критикували кроки очільників МОНМС, які вели до руйнування стандартів шкільної освіти, нищення університетської автономії, позбавлення нашої освіти її національного змісту. Ми дали вичерпний аналіз ганебної за своїм фаховим рівнем Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012—2021 рр., поспіхом затвердженої так званим III з'їздом працівників освіти України 28 жовтня 2011 р. Кажу “так званим”, бо його делегатів ніхто не обирав, і більшість освітянського загалу взагалі не знала про його проведення. Ми послідовно опонували горезвісному міністерському проекту закону “Про вищу освіту” — і зусиллями освітянської громади його вдалося заблокувати. Ми дали експертний висновок щодо не менш горезвісного законопроекту “Про засади державної мовної політики”, який, на жаль, таки став законом, і ті його негативні наслідки для всіх сфер суспільного життя, про які ми попереджали, вже стали, на жаль, реальністю. Ці та інші наші звернення і заяви були широко оприлюднені в ЗМІ і дали нам заслужений авторитет організації, яка не боїться говорити правду”.

Водночас М. Дробноход із гордістю говорив про те, що практично всі академіки АН вищої школи України є фундаторами власних наукових шкіл, збагатили науку результатами першорядного значення, активно працюють на освітянській ниві, усі вони беруть активну участь у діяльності різних спеціалізованих та експертних рад, редакційних колегій відомих наукових видань, вшановані державними та науковими відзнаками. Лишень за звітний період дипломи лауреатів Державної премії України в галузі науки і техніки отримали академіки **Ярослав Леніх**, **Софія Пінчук**, **Олександр Наконечний**, лауреатами Державної премії України в галузі освіти за навчально-методичний комплект “Диференціальні рівняння” стали академіки **Микола Перестюк** та **Ігор Парасюк**. Колективний член АН ВШ України Українсько-американський гуманітарний інститут “Вісконсинський Міжнародний Університет (США) в Україні” (ректор — **Олександр Романовський**) 27 вересня 2012 року отримав сертифікат Німецько-австрійсько-швейцарської Фундації акредитації міжнародного бізнес-адміністрування щодо акредитації програм університету терміном на 5 років. Чимало академіків АН ВШ України обрано дійсними членами та членами-кореспондентами найпрестижніших міжнародних наукових товариств та державних академій України. Є й інша тенденція: багато членів державних академій вважають для себе честю балотуватися й бути обраними до АН вищої школи України.

Свій виступ **М. Дробноход** завершив словами: “Академії наук

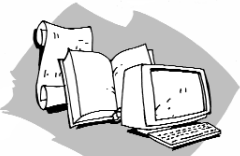
вищої школи — 20 років. На жаль, більшості тих, хто заснував її 27 листопада 1992 року, вже немає з нами. Немає й першого президента Академії Віталія Іларіоновича Стріхи. Але їхня справа живе. Час показав: наша академія — це не порожня вигадка, потрібна тільки купці мрійників. Це структура, потрібна нашій нації, нашій вищій освіті. Потрібна Україні”.

У резолюції Конференції АН вищої школи ще раз підтвердила репутацію організації, яка не боїться говорити правду. Відзначено, що поспіхом ухвалений Верховною Радою і підписаний Президентом України Державний бюджет 2013 року є бюджетом дальшого занепаду всіх секторів української науки, а його реалізація неминуче призведе до значних скорочень і в інститутах НАН України, і в науково-дослідних підрозділах університетів, які й до того перебували в надзвичайно скрутному стані.

Тому Конференція звернулася до Президента України, новообраної Верховної Ради України, Уряду України із закликом зробити освіту й науку реальними пріоритетами своєї діяльності. Адже освіта й наука потребують не лише належного фінансування, а й продуманих реформ, які передбачатимуть посилення демократичних засад їхньої організації, перехід до фінансування науково-технологічних розробок переважно на основі відкритого конкурсу (з одночасним збереженням базового фінансування для утримання провідних наукових шкіл і закладів), зближення академічної й університетської науки, дальшу інтеграцію українських учених у міжнародний науковий процес, підвищення соціального статусу викладача та науковця. Список 10 конкретних першочергових заходів (серед них — створення єдиного органу державної влади, відповідального за вироблення і здійснення державної науково-технічної політики — сьогодні немає навіть такого!) академія сформулювала.

Сьогодні надто оптимістично було б припускати, що заклик громадської АН вищої школи України буде почуто нинішніми владомощами. Але завдання громадських наукових організацій — уперто стукати в двері, які сьогодні, на жаль, зачинені. Завдання цих організацій — бути майданчиками для вироблення позицій наукової спільноти й інструментами обстоювання її інтересів (які збігаються зі стратегічними інтересами держави). І ці завдання вже 20 років намагається виконувати Академія наук вищої школи України.

Наступним форумом АН ВШУ стануть Академічні читання пам'яті першого президента АН ВШ України В. Стріхи, які відбудуться 16 лютого 2013 року. Відбудуться вже вдесьте — без жодної копійки бюджетних коштів. І вчені з усієї України знову з'їдуться, аби прослухати доповіді колег з найактуальніших напрямків. Адже це сьогодні чи не єдиний форум такого формату, де люди не замикаються у вузьких комірках власних галузей, де фізики, кібернетики, біологи, історики, філологи, економісти слухають (і чуять!) один одного.

Закінчення.
Початок на стор. 3

окупації Донеччини. Насправді все робиться навпаки.

1 вересня 2003 року учнів українськомовної школи № 36 м. Донецька та їхніх батьків зустрічали представники місцевої влади, працівники системи освіти та... правоохоронних органів. На жаль, не для того, аби традиційно побажати дітям успіхів у навчанні, здоров'я та нових звершень. Замість цього було проведено чергову акцію старанно спланованої операції із залученням усіх ресурсів, доступних місцевому самоврядуванню: солдати із сусідньої військової частини під керівництвом дільничного міліціонера та його колег отримали наказ терміново звільнити приміщення школи для інших цілей.

Дітям та їхнім батькам, учителям бунтівної українськомовної школи, які мужньо стали на боротьбу за виживання рідного закладу, завдано глибокої морально-психологічної травми й наочно продемонстровано цинізм і безконтрольне свавілля місцевої влади. Отак у східному регіоні України влада за державний рахунок удосконалила технології комуністів із дискредитації українського національного відродження, а “державній мові” відвела роль “холяцкокого наречія” на маргінесі громадського життя. Діти й дорослі прийшли, бо як громадяни нормальної європейської держави повірили своєму урядові. Спочатку віце-прем’єру Дмитру Табачнику, який авторитетно запевнив 246 делегатів і 77 високих гостей VIII Всесвітнього конгресу українців із 28 країн світу, що Донецька школа № 36 працюватиме. Потім прем’єр-міністрові України Віктору Януковичу: 36-ту не закриють. Обдурили чиновники.

Не знайшли батьки і підтримки в судах, куди звернулися, аби захистити реалізацію конституційного права навчання державною мовою в незалежній Україні! Донецькі владні діячі пояснюють ліквідацію школи 36 лише реалізацією формульного підходу у формуванні бюджету, що порушує законне право платників податків в одержанні рівної за вартістю освіти.

Насправді головна причина ліквідації 36-ї школи у тому, що вона розвіяла міф про “насилницьку українізацію донецьких шкіл”. Мешканці нашого краю — росіяни, українці, греки, азербайджанці та представники інших національностей — охоче відправляли своїх дітей у 36-ту навчатися українською мовою. Хіба таке в Донецьку дозволено, щоб у рідній країні здобувати освіту українською мовою? Українських громадян сьогодні не висилають у ГУЛАГи, не розстрілюють у Сандармосі, не влаштовують голодомори, а використовують інші, витонченіші методи. Унаслідок цього за підсумками перепису населення 2001 року чисельність українців у Донецьку становила 469008 тис. осіб. Порівняно з попереднім переписом 1989 року дані збільшилася майже на 34,5 тис. осіб (на 8 %). При цьому кількість українців, які вважають українську мову рідною, за 12 років скоротилася майже вдвічі. 1989 року — 189635 тис. українців (43,6 %) визнали

Мовний Сандармох на Донеччині

українську мову рідною, а 2001-го (коли українська уже 10 років функціонувала як державна) — лише 108004 осіб (23,0 %).

Станом на 1 вересня 2012 року в Донецьку функціонувало 158 шкіл, 18 з яких українськомовні, 70 — з двома мовами навчання (українською та російською). Інші 70 шкіл Донецька й досі працюють державною мовою Російської Федерації, в яких українська державна мова вивчається як мова національної меншини. Отже, саме українська державна мова продовжує нещадне політичне російщення та денационалізацію. **Українською мовою навчається лише 28,3 % школярів. А 71,7 % школярів м. Донецька навчаються російською мовою.** Тільки 26,5 % першокласників у м. Донецьку навчаються українською мовою.

У Донецькій області загалом 1058 ЗОШ. Мова навчання тут за останні 5 років змінювалася так: **2008/2009: українська мова — 40,3 %; російська мова — 59,7 %; 2009/2010: українська мова — 43,3 %; російська мова — 56,7 %; 2010/2011: українська мова — 46,7 %; російська мова — 53,3 %; 2011/2012: українська мова — 48,4 %; російська — 51,6 %; 2012/2013: українська мова — 50 %; російська — 50 %.**

Тобто, тільки 2012 року було майже виконано Державну програму розвитку української мови, яка мала бути виконана 2000 року! Але й ці цифри, а саме збільшення за 22 роки дітей, які навчаються українською мовою, з 0 до 28,3 % в Донецьку та з 2,3 % до 50 % в області, страшенно налякали антиукраїнську колоніальну владу. І тоді правляча Партія регіо-

нів на Донеччині розробила програму “оптимізації” тількино відроджених українськомовних шкіл: ліквідували відроджені українськомовні школи № 3, №27, №100 в Макіївці, на фінансування яких не вистачало всього 1,8 млн гривень на рік та № 111 у м. Донецьку за тими ж формульними підрахунками. При ліквідації міськими радами цих шкіл, як і у випадку зі школою № 36, було задіяно весь репресивний апарат влади: міліцію, СБУ, уповноважених у справах сім’ї, відділи освіти. Сьогодні судові справи з захисту ліквідації цих шкіл владою перебувають у Вищому адміністративному суді України! А в цей час на школу № 34 в Єнакієвому, в якій навчався Президент України, з державного бюджету виділили 29 мільйонів грн! Отакий формульний підхід, отакі рівні конституційні права та “відсутність” привілеїв.

Ми живемо в ситуації абсурду. Якщо раніше українську мову забороняла окупаційна влада російської, царської та більшовицької імперій, то сьогодні це робить Уряд України, Верховна Рада, Президент, обласні та міські ради. Тобто, маємо окупацію України загалом та Донеччини зокрема неукраїнською державною владою. І результати з приходом до влади Президента України Віктора Януковича та ініційованими Партією регіонів мовними війнами не забариліся: кількість першокласників, які навчаються українською мовою, скоротилася з 55 % станом на 1 вересня 2009 року до 50,5 % на 1 вересня 2012 року. Хоча станом на 1

вересня 2012 року українською мовою в дитячих садочках виховується 74,8 % дітей.

Замість відновити знищені права українців, які хоч і не володіють українською, але хочуть, щоб їхні діти без боротьби та судів у своїй державі могли вільно навчатись нею, і припинити масово дискримінувати українських громадян на Донеччині законодавчо закріплюється єдина державна російська мова в статусі регіональної. А для обґрунтування цього використовуються дані перепису населення, в яких закріплено “здобутки” царсько-більшовицької русифікації на Донеччині 1989 та 2001 року, в результаті Донеччина в мовному плані стала “всесоюзним крематорієм”, а не події 1897 року.

На превеликий жаль, розраховувати на покращання ситуації не доводиться, адже у Верховну Раду України прийшли ті, що палять ненавистю до України, до її мови та культури. Як, наприклад,

Микола Левченко, який 10 останніх років перебував на посаді секретаря Донецької міської ради і який бореться за єдину державну мову в Україні — російську. Так що послідовно відстоювати утвердження повноцінної, європейської, заможної та соціально справедливої національної держави українського народу донеччанам доведеться самим за допомогою мітингів, пікетів, судів, прокуратури, заяв, звернень до міжнародних організацій. Ефект від такої роботи малий, але є.

Все-таки батьки учнів українськомовної школи № 111 у Донецьку перемогли владних чиновників-ліквідаторів у судах першої і другої інстанцій. Школа № 111 продовжує свою діяльність, на відміну від шкіл № 36 у Донецьку, та № 3, 27, 100 в Макіївці. Мізерна надія на справедливі судові рішення Вищого адміністративного суду України.

Тож якщо в нашій державі й треба говорити про захист і підтримку якоїсь мови, то насамперед — української. Бо наслідки такого мовного становища очевидні. Вихована в українських родинах молодь, навіть у ненависній українофобам Західній Україні, вступаючи в доросле життя, змушена зриватися через панування в незалежній Україні російськомовного інформаційного продукту — хоч в теле-радіопросторі, хоч у друкованих ЗМІ, на книжковому ринку й на ринку освітніх послуг, не кажучи вже про інформаційно-комп’ю-

Марія ОЛІЙНИК

“Отямившись і децю зрозумівши,
ми шукаємо рідних порогів, щоб вертатися назад,
до отчого дому”.

Апостол правди і добра

Тривають заходи, приурочені до 290-річчя Григорія Сковороди, українського мандрівного поета і філософа XVIII ст. У Музеї книги і друкарства України відкрилася виставка, присвячена творчості великого гуманіста. Унікальні експонати — книжки — дібрані з власних фондів музею, з приватної колекції одного з найгрунтовніших дослідників життя і творчості Сковороди Олексі Мишанича, а також надані Національною історичною бібліотекою, Інститутом літератури НАН України, бібліотекою ім. Олега Ольжича тощо. На виставці представлено численні видання творів мислителя різними мовами, рукописи його поезій, наукових трактатів, портрети Григорія Савича й ілюстрації до його книг різних графіків, пам'ятні медалі тощо.

Микола ТАБОРИТ

Найцінніші експонати виставки — рукописи Григорія Сковороди, отримані з Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. З фондової колекції музею представлена Біблія XVIII ст., адже всі, хто читав і вивчав творчість Сковороди, знають, що він постійно звертався до Біблії. Він трактував її як джерело знань, мудрості, як пізнання світу. Власні думки про Біблію він висловлював у більшості своїх творів, найвідоміші з них виставлені на окремих стендах.

За життя Сковороди не було надруковано жодної його праці. Перша збірка з'явилася аж 1861 р. в Петербурзі — “Сочинения в стихах и прозе”. Вона теж є на виставці. Перше наукове видання Сковороди здійснено 1894 року в 100-ту річницю його смерті. Його упорядником і редактором був Дмитро Багалій, а видавло Харківське історико-філологічне товариство. Перед тим Багалій провів велику пошукову роботу у приватних колекціях, архівах Москви, Петербурга. Він зібрав багато матеріалу, якого вистачило на видання. Воно теж представлено на виставці. Це одне цінне видання — 1912 р., підготовлене Бонч-Бруєвичем. Це том Повного видання творів Григорія Сковороди. Сюди увійшли, крім уже відомих праць, такі, що не публікувалися у першому ювілейному науковому виданні. Загалом 17 творів. Перший том відкриває життєпис мандрівного філософа, яке написав Михайло Ковалинський, учень Г. Сковороди. Ковалинський написав життєпис і в попереднє, 1894 р., видання.

До творчості Григорія Сковороди неодноразово зверталися й українські письменники. Це і Тарас Шевченко (згадаймо лише вірш “А. О. Козачковському”), Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Микола Зеров, Павло Тичина, Максим Рильський, Борис Олійник, Іван Драч, Валерій Шевчук і багато інших письменників. Наукове вивчення спадщини Сковороди започаткував Дмитро Багалій. 1926 року в Харкові вийшло його дослідження “Мандрований філософ Григорій Сковорода”. Пізніше його життя і творчість досліджувало дуже багато українських науковців. Першу спробу сквородинівської біобібліографії зробили Наукове Товариство ім. Т. Шевченка на початку XX ст. У Харкові 1968 р. і 1972 р. вийшла друком біобібліографія творів і видань Г. Сковороди, а найновіша — також у Харкові надрукова-

но видавництвом “Акта”. Там нараховується уже понад 2200 найменувань. Це й твори Сковороди, видані впродовж останньої майже чверті тисячоліття, і досліджень про нього. Серед них дослідження Дмитра Чижевського, Володимира Ерна, Івана Іванова, Петра Пелеха, Леоніда Махновця, Валерія Шевчука, Леоніда Ушкалова, Олексі Мишанича, монографії яких представлені на виставці.

Не оминули оригінального українського мислителя увагою і художники, і графіки, листи яких також представлені в експозиції. Творчість Григорія Сковороди надихала і позначилася на творчості Василя Чебанника (зразки його шрифту), Богдана Сороки та інших.

Твори Г. Сковороди — це ціла енциклопедія влучних крилатих висловів. Кілька десятків із них представлені в експозиції. Минуло стільки років, а дивись, чи-

Г. С. Сковорода.
Портрет невідомого художника

Чим швидше відбудеться сквородинізація українців, тим швидше ми будемо справжніми синами свого народу.

І висловив надію, щоб ми ніколи не забували дві притчі любомудра: “Благодарний Еродій” і “Убогий Жайворонок”, де він затято викриває нашу схильність мавпувати все чуже, яке далеко відводить нас від власного коріння. Тоді, отямившись і децю зрозумівши, ми шукаємо рідних порогів, щоб вертатися назад, до отчого дому. Наша інтелігенція повинна над цим питанням дуже задуматися і провадити всю свою, якщо можна так сказати, політично-виховну і навчальну роботу у наближенні чи то нас до Сковороди, чи то, швидше всього, Сковорода до нас.

З 2006 р. Микола Корпанюк очолює Центр сквородинознавства при університеті. З 1989 р. він відповідальний за організацію всеукраїнських, а з наступного, 2013-го, уже Міжнародної сквородинівської конференції. На ній науковці різних країн розглядатимуть творчий доробок Г. Сковороди не лише як українське явище, а й вплив його вчення у минулому і на майбутнє, ретрансляцію на прийдешні покоління. Наступного року буде нова тема. Науковці хочуть показати Сковороду як спадкоємця давніх українських традицій.

Річ у тім, що наступного року виповнюється 500 років Станіславу Оріховському. Це один із основоположників української ідеї — це хребет нашої нації. Але, на жаль, ми мало знаємо про нього. Його вплив на Хмельниччину — величезний, ще більший — на киево-могилянців. А Сковорода — типовий представник киево-могилянської еліти, їхніх традицій тощо. Тож вивчаючи предтеч Сковороди, ми глибше розумітимемо його і його творчість.

Насамкінець учасники виставки послушали вірші Григорія Савовича у польському перекладі, а кобзар Тарас Компаніченко, дослідник пісенної творчості, текстів, нот, нотних записів XVII—XVIII ст. виконав низку пісень на релігійно-філософські тексти Сковороди. Цікаво було дізнатися, що більшість пісень з оригінальним озвученням текстів, пошук мело-образів, мело-ритміку заклад сам “апостол правди і добра”.

Пізнай самого себе!

Львів вшанував Григорія Сковороду

12 грудня у приміщенні львівської організації НСПУ до 290-ї річниці з дня народження Григорія Сковороди відбулася науково-практична конференція “Філософсько-педагогічна спадщина Григорія Сковороди і сучасність”. Зі своїми міркуваннями та повідомленнями виступили Володимир Панасюк, доктор технічних наук, академік НАН України, почесний президент товариства “Рідна школа”, Ярослав Камінецький, директор Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН, член-кореспондент НАПН України, кандидат економічних наук, Петро Сікорський, доктор педагогічних наук, професор, президент Львівського крайового товариства “Рідна школа”, Марія Кашуба, доктор філософських наук, професор кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету ім. Івана Франка та інші — загалом 17 осіб. Оригінальним був виступ Григорія Васяновича, доктора педагогічних наук, завідувача відділу гуманітарної освіти НАПН України — пан професор із великим душевним піднесенням проспівав пісні мандрівного філософа. Нижче подаємо короткі витяги дібраних афоризмів великого любомудра.

Богдан ЧЕПУРКО,
поет і народознавець

Шумерське “думу” означає “дитина”. Це геніально прозрів Тарас Шевченко: “Думи мої, думи мої, квіти мої, діти!” Отож філософські думки — це розквіт нашого мислення, що його породжує сердечна мудрість душі. Українські народні прислів'я гласять: “Де просто — там живуть роки зо сто”, але з іншого боку “Від простоти люди пропадають”. Не такий уже й “простий”, не кажу простакуватий, Григорій Сковорода! По-перше, наш філософ був максималістом, і не від здитиніння чи дитячості розуму, не від затятості установок, а таки від глибини та високості знань і переконливої обґрунтованості власної практичної філософії. Або “пізнай самого себе”. Але якого себе? Пізнай і реалізуй себе кращого, ідеального, геніального, Богонатхненного, створеного за образом і подобою Божою, а не сякого-такого. По-друге, одна філософія серця чого варта, а вона ж пронизує всю народну культуру, була властива вченню Ісуса Христа і знову підняв її на належний рівень Григорій Сковорода. Український любомудр не даремно говорив про природні нахили людської натури: будьте людьми — кожний на своєму місці, шуйте своє питоме місце, значення-призначення й сродне заняття в житті й наповнюйте його відповідним змістом, смыслом, сенсом, але робіть це в злагоді з природою: немає ж бо нічого при-

роднішого від природи! Не забувайте, що те саме не є те саме: є Господь, але є й гаспид, тому незіпсована природа — це шлях до Бога, а зіпсута — до пекла. Уже те, що Шевченко “списував Сковороду”, а Толстой визнав у ньому великого філософа-мораліста — багато про що говорить. Тут важливі народні легенди й перекази про життя, смерть і поведінку філософа. Його спокушав придворні Єкатерини і достойники Церкви — не піддався! Відчувши завершення земного шляху, бо ж “усе минеться — одна правда зостанеться”, сам викопав яму, помився, помолвився, вдягнув чисту сорочку, ліг на лавку й віддав Божові душу. Визначальним принципом у його життєвій теорії-практиці була цілісність та взаємовідповідність: як говорив чи думав, так і поводився. Не лукавив, був справжній: міг би сказати за Шевченком, а воно ж Шевченко намагався жити за Сковородою: “Ми просто йшли; у нас нема зерна неправди за собою”, тому й зберіг чистоту душі. Чи пізнав він самого себе, своє призначення в контексті Божої правди? Звісно ж, не абсолютно: рівно настільки — наскільки пізнав. Водночас Григорія Сковороду завжди спрощували — кожний на свій копіл — насправді ж це був чоловік, який напружав розумляв із Богом і був практикуючим християнином не в ритуально-церковному розумінні, а в тому значенні-призначенні, що кожна доля — окрема стежка до Бога.

Афоризми мандрівного філософа

Не розум від книг, а книги від розуму створились.
Невже ти не чув, що сини віку мудріші від синів дня?

Облиш забобони, обмий совість, а потім одягу, залиш усі свої хиби і підіймайся!

Тінь яблуні не заважає.

Не за обличчя судить, а за серце. Коли риба спіймана, вона вже не потребує принади.

Не може не блудити нога твоя, коли блудить серце.

Хіба може говорити про біле той, кому невідомо, що таке чорне? Кому душа болить, тому весь світ плаче.

Неправда гнобить і протидіє, але тим дужче бажання боротися з нею.

Демон проти демона не свідчить, вовк вовчого м'яса не їсть.

Тоді лише пізнається цінність часу, коли він втрачений.

З усіх утрат — втрата часу найтяжча.

Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом із ним і двох-трех ворогів.

Розум завжди любить до чогось братися, і коли він не матиме доброго, тоді звернеться до поганого.

З видимого пізнавай невидиме. Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга.

Безумцеві властиво жалкувати за втраченим і не радіти з того, що лишилось.

Надмір породжує пересит, пересит — нудьгу, нудьга ж — душевну тугу, а хто хворіє на се, того не назвеш здоровим.

Бери вершину і матимеш середину.

У тих, хто душею низький, найкраще з написаного стає найгіршим.

Не досить, щоб сяло світло денного сонця, коли світло голови твоєї затьмарене.

Фінальна сцена вистави

Петро АНТОНЕНКО

Ювілей в Інституті екранних мистецтв Київського національного університету театру, кіно і телебачення відзначили постановкою відомої п'єси Миколи Куліша “Мина Мазайло”. Директор інституту, відомий кінорежисер, заслужений діяч мистецтв України Василь Вітер як художній керівник випускного 4 курсу режисерів телебачення, запропонував своїм студентам зіграти цю комедію.

Постановку здійснив заслужений артист України Віталій Савчук (учень видатної актриси Валентини Чистякової, дружини Леся Курбаса), у недавньому минулому — відомий театральний актор, нині викладає акторську майстерність в Інституті. Його режисерська робота виявилася блискучою. Та й справа ця для нього не нова: рік тому Савчук поставив в Інституті з попереднім випускним курсом ще одну п'єсу Куліша — комедію “Отак загинув Гуска”.

Знаково, що ці чотири грудневі вечори поспіль “Мину Мазайла” грали у столичному центрі Леся Курбаса.

Драматург Куліш актуальний завжди. Адже в людських характе-

рах, вчинках, стосунках за ці роки майже нічого не змінилося. Більш ніж переконливо це передав прекрасний акторський ансамбль. Арсеній Бортник у головній ролі органічно перевтілювався у недорікуватого Мазайла. Цікавий режисерський хід — доручити жіночу роль вчительки “російського проїзнення” Баронові-Казино чоловікові. Дмитро Забарилло прекрасно впорався з нею. А знаменита Тьотя Мотя з українського Курська (Олена Марченко) з її гаслом “Все ми — руські люди” (чим не нинішнє гасло про “руський мір”) і коронною фразою “І ваабще, лучше бить ізнасілованою, чем українізованою”. А Дядько Тарас, цей балакун із його вічними хилитаннями в різні боки, його голосуванням “упівруки” на сімейній раді щодо зміни Мазайлом свого прізвища — начебто і “за”, а наче й “проти”, з його фразою: “Так я ще тут потрібен чи ні?” Та звісно ж, потрібен. І тьотімоті, і дядькитараси затребувані й сьогодні. І саме вони — тло для новітніх мин мазайлів, ладних замінити на чужий лад не лише прізвища, а й душу. Тому блискучий трагіфарс Куліша про цих нікчем без роду-племени, які інфікують усе довкола, такий непроминуший і актуальний.

Дивно, що саме сьогодні вис-

Непроминуший Микола Куліш

До 120-річчя з дня народження видатного драматурга, генія українського Розстріляного відродження

тави Куліша рідко радують глядача. Про це також — у коротких інтерв'ю нашої газети.

Василь ВІТЕР, заслужений діяч мистецтв України:

— Чому режисерам важливо бути й акторами?

— Режисура взагалі готується через акторську майстерність. Режисери повинні вміти працювати з виконавцями, розуміти їхній внутрішній світ. Протягом чотирьох років наші студенти-режисери вивчають різні етапи майстерності актора. Ставимо уривки тих чи інших вистав, повноцінні вистави.

Нещодавно ми з моїми студентами їздили з акторськими програмами в Італію, давали майстер-класи, брали участь у Міжнародному фестивалі в Монте-Качіні, де отримали високу оцінку.

— Чому Куліш так мало йде в театрах?

— Вважаю, потенціал Куліша ще не відкрито, по-справжньому драматурга ще не зрозуміли. На мій погляд, це драматург світового масштабу, рівня Чехова, Шекспіра. Куліш глибокий, а сьогодні час водевілів.

Леся ТАНЮК, заслужений діяч мистецтв України, багаторічний голова Національної спілки театральних діячів:

— Ваші враження від цієї вистави?

— Гарна вистава, цікава гра акторів, режисура, шанобливе ставлення до тексту п'єси.

— Ваша режисерська, літературна діяльність міцно пов'язана з іменем Куліша.

— Гордий тим, що відновив для нашого мистецтва один із шедеврів драматурга — практично втрачену драму “Маклена Грасса”. На початку 60-х як режисер поставив цю п'єсу, відно-

вивши її текст за рукописами, що збереглися у виконавців головних ролей — Крушельницького, Ужвій, інших корифеїв сцени. Свого часу я підготував і видав двотомне зібрання творів Куліша, найповніше і сьогодне.

А з постановкою Куліша було всяке. Навесні 1988 року я поставив “Мину Мазайла” на сцені Київського молодого театру. Прем'єра мала відбутися у Львові. Там уже продали квитки на кілька перших вистав. Однак в останній момент міністр культури України заборонив нашому театру ці гастролі.

— Дивно, адже понад 30 років тому Куліша реабілітували, це було наприкінці 80-х, тривала горбачовська перебудова.

— Яку дуже легко могли й згорнути. Саме в той момент у газеті “Правда” з'явився сумнівний лист такої собі Ніни Андреевої “Не могу поступиться принципами”, який дехто хутко сприйняв як кінець перебудови.

— Як відкат до застою і мало не сталінізму?

— А в Україні на це реагували швидко. Почалися масові звільнення з роботи, насамперед у середовищі інтелігенції. Під цей “відкат” потрапила й наша вистава.

Першими драматурга по-справжньому оцінили українці

Арсеній Бортник (Мина Мазайло), Дмитро Забарилло (Баронова-Казино)

діаспори, які ще в 40-ві роки ХХ ст. ставили його п'єси за кордоном.

А до цього драматурга примітивно трактували лише як автора п'єси “97” про куркулів і комнезамівців.

В останні десятиліття Куліш таки повернувся на нашу сцену. Гарні вистави зробив у Львові та Тернополі Федір Стригун, зокрема поставив знаменитого “Народного Малахія”, де зіграв головну роль. Були цікаві вистави й в інших областях. На жаль, нині Куліш знову дуже мало ставиться, на столичній сцені також. Геніальний драматург чекає на нове відкриття і прочитання.

Зов'яла троянда

120-річчю з дня народження української співачки Марії Шекун-Коломийченко присвятили вечір-концерт студенти факультету культури й мистецтв Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя.

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин
Фото **Наталії ДМИТРЕНКО**

Народжена в Єлисаветграді, випускниця Московської консерваторії 1917 року вже виступала перед публікою, земляками-українцями в музично-драматичному товаристві “Кобзар”. До нього її залучив чоловік Федір Коломийченко, тоді ще студент Московського комерційного інституту, уродженець села Прохори на Чернігівщині.

Співачка й економіст присвятили себе українській культурі. Федір у російській столиці, а з липня 1917-го до січня 1919 року в Києві видавав і редагував українськомовний журнал “Шлях”, був обраний членом Української Центральної Ради, працював економістом міністерства торгівлі й промисловості, секретарем

Міністра праці, виступав зі вступним словом про стан української музики перед концертами дружини.

1921 року співачка виступає в Харкові, тодішній столиці України. Ось що написала про ці гастролі газета “Комуніст”: “Українська драма мала Марію Заньковецьку, і вона створила цю драму... Тепер ми маємо Марію Шекун, і сміливо можемо сказати, що українська опера, українська музика буде створена цією артисткою”.

У серпні 1922 року вони дають концерти в Прохорах і Ніжині, аби підтримати створену тут Дмитром Грудиною державну драматичну студію імені Марії Заньковецької, а в квітні 1925-го успішно гастролують у Москві. “Заслуга М. Шекун-Коломийченко, — пише “Правда”, — що вона знайомить нас із кращими

Учасники концерту, присвяченого пам'яті Марії Шекун-Коломийченко

творами чисто української музики...” Після цього вона повертається знову до Ніжина. Того року вона дала 53 концерти у двадцяти містах, на яких побувало близько двадцяти тисяч глядачів. Рішенням народних комісарів від 31 січня 1924 року всім облвиконкомам було запропоновано звільнити від місцевих податків і зборів українську артистку Ма-

рію Шекун-Коломийченко, зважаючи на художню цінність її виступів.

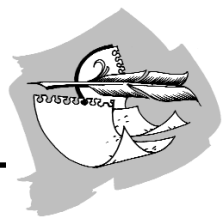
Лірико-драматичне сопрано камерної співачки зачаровувало меломанів у великих концертних залах Москви, Ленінграду, Одеси, Житомира, Херсона й Самарканда і маленьких хатинках Чернігівщини. Вона виконувала весь відомий тоді світовий репертуар і

лана Сікорська.

Марію Шекун-Коломийченко, як і її чоловіка Федора Коломийченка, спіткала доля багатьох українських інтелігентів. Їх безпідставно репресували і розстріляли 1938 року.

Про їхній тернистий життєвий і творчий шлях розповідала ведуча концерту — автор цих рядків.

твори українських композиторів. Під час концерту в художньому відділі Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського їх за виставленими афішами, програмками співачки й журнальними публікаціями 20-х років минулого століття відтворили лауреати всеукраїнських і міжнародних конкурсів Любов Пархоменко, Сергій Гладарьов, Ярослав Йотка, Марія Рабінчук, Сергій Охонько, Богдан Тонкошкурій, В'ячеслав Петрик, Яна Яміна, Світ-

Ми натовп спокушених самогубців чи?..

Іларіон ХЕЙЛИК
Warren, NJ, USA США

Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Відкрив для себе ім'я Олега Черногуза я давненько. І прийшов він у моє серце спочатку зі сторінок українських часописів в Америці: “Свободи”, “Нової газети”, “Америки”, де друкувалися і друкуються його запальні, емоційні й доволі саркастичні актуальні статті. Крім його “Аристократа...” та “Претендентів на папаху” прочитав я англійською і його роман “Ремезове болото” та кілька надзвичайно веселих новел у перекладі Анатолія Біленка та Роми Франко з Канади.

А оце кілька тижнів тому приятель із Дніпропетровська привіз мені новий публіцистичний роман Олега Черногуза “Самогубець за покликанням”, висунутий на здобуття Шевченківської премії.

Одразу скажу, що нічого подібного я досі не читав. Автор зазначив, що це сатиричний роман-засторога. Мені ж, коли я почав вчитуватися, здалося, що це ще й глибоко філософський роман. Це публіцистичний роман наших століть. Від нього віє якоюсь загадковістю, хочете, магією і таємничістю — при нашій буденності та драматичній реальності. Ти весь час відчуваєш, ніби за кадрами фільму проступає чіткий підтекст і часто не розумієш, чому не вловлюєш глибин його істини, яка нібито й на поверхні і водночас — у надрах планетарної душі.

У цьому романі, як у жодному іншому, які мені довелося читати, чітко сказано, що ми подібні до Бога, очевидно, тільки ззовні. Але наш внутрішній світ, починаючи від епохи неандертальців, зовсім не змінився. Ми майже не еволюціонували, прикриваючись науково-технічними винаходами. Бо насправді найбільш нищівний і найбільш “радіоактивний” людський винахід — це гроші.

Нас ніколи не полишають гроші, жадібність і жорстокість; зодягнені в ледачу розкіш, вони і досі прикривають лише байдужість спорожнілої душі, яка топче на планеті все живе і Боже.

У романі час від часу з'являється Той. Той, хто живе вічно з нами. Той, що нас вічно спокушає і ми вічно спокушаємо собі на погибель. І навіть якщо й усвідомлюємо це — спокуса така велика, що ми, ризикуючи власним життям, все одно не відмовляємося від неї.

У романі, ніби між іншим, проходить дві паралелі: від печер диких неандертальців — до сучасного супермаркету. Той, вічно живий Той, що ходить, мов привид, нашою планетою і спокушає людей, щоб вони йшли не тим шляхом, який для нас обрав Бог, а часто йдемо тим, на який штовхає нас Сатана. І ми покоління за поколінням і ходимо однією й тією ж дорогою, якою вже не раз проходили, роблячи ті самі помилки на шляху до чергової циклічності — загибелі. Апокаліпсису! Аби все почати спочатку у своїй потворній повторності...

Здавалося б, дрібнички: Той, загадковий і незрозумілий Той, кладе перед неандертальцем три шкури мамонта: маленьку, серед-

ню та велику, і нетерпляче чекає, яку ж вибере неандерталець. Він, не задумуючись, тягне у свою печеру найбільшу. Вона не входить у вузький прохід. Та й не потрібна йому така велика шкура! Але, але... Аж поки його за ту шкуру біля самого входу до печери не вбивають одноплемінці. Убивають, замість допомогти йому втягнути ту шкуру в його примітивне житло.

Щось подібне відбувається і в наші дні. Так, це справді роман-гіпербола, роман-пересторога! Але яка?!

Той приходить до супермаркету, наче міфологічний персонаж, виставляє перед найдорожшою людиною три найсучасніші та наймодніші авто і кладе на сидіння кожного з них море готівки: у найдешевший автомобіль — 1 мільйон доларів, у авто середньої вартості — 2 мільйони, у найдорожчий — 3, і каже тому, хто в супермаркеті заплатив за нього, щоб Той зміг купити паляницю, що він дарує йому з вдячності будь-який із цих трьох авто. Цьому випадковому стрічному, цьому доброму диваку — Маркові. Марко вибирає, як і неандерталець, найдорожчу автомашину з найбільшою сумою грошей і від'їздить до себе у село. Там учора ще бідному, порядному трудівникові односельці тепер заздрять і ненавидять його по-чорному. З неприхованою неприязню ставляться навіть родичі. Один із дядьків, що сидять на лавочці недалеко від Маркової хати, каже:

— Тепер Марка неодмінно задушять, а хату спалять! Разом з машиною...

І він як у воду дивився. Так воно і трапилося: з великими грішми прийшло у учорашню бідову хату і велике горе. Прийшов неспокій і Той, що ходить планетою, саме цим прикладом ніби застерігає нас: не тим шляхом йдете, люди. Схаменіться! Гроші вигадані Сатана. Гроші небу не потрібні. Небу потрібна чистота, а вам — чесноти, якими усіх вас нагородив Господь Бог, і від яких ви добровільно відмовилися, маючи право вибору...

Чи не на кожній сторінці час від часу поруч із головним героєм, в якого від тих грошей — диявольського винаходу людства — усе життя іде шкереберть, з'являється ще один загадковий тип — банкір Кудрик з пахучою серветкою... Він вдає із себе естета, доктора естетичних наук, диплом

Новина, що Олег Черногуз не “претендент на папаху”, бо всі його високопосадові “папахи” залишилися у бурхливому й непевному ХХ столітті, а реальний претендент на Шевченківську премію 2013 року в номінації “Публіцистика”, сколихнула діаспорний український пласт в Америці, не обминувши й мене. Бо в чужині знаємо ми свого земляка як одного з найпошлюбніших оборонців української ідентичності в Україні, який міцно тримає у вітчизняній публіцистиці на озброєнні найпотужніші ракетні сили сатири і гумору.

Вступити з Черногузом у публічну полеміку з питань національної духовності, історії, культури і релігії сьогодні може хіба що якийсь спеціалізований інститут у повному складі (включаючи й прибиральниць), а не якийсь один “лабораторний” учений чи найнятий певними політичними силами бульварний демагог... Сила таланту, глибини знання світових культур та віра у сонячну цілісність слова ставлять Черногуза на пагорб творчих велетнів, які обіцяють довгий вік не лише собі і своєму слову, а й усьому розумному, доброму і працьовитому, що тільки може принести щастя Вітчизні і її народу.

У Музеї літератури 13 грудня відбулося обговорення творчого доробку Олега Черногуза, висунутого на здобуття Шевченківської премії

якого куплено за ті самі гроші. Саме цю серветку запам'ятав біля унітаза головний герой роману Василько-Баз, якому встромляли голову в унітаз, накладали гарячі обручі, стискаючи череп, і допитували, де ті гроші, що він отримав від вічного Тої? І за цією пахучою серветкою банкіра, якому він приніс у позичку гроші, він упізнав того, хто його “мочив”... Василько-Баз усе зрозумів. Зрозумів, але нічого не вдіяв з тією людиною, яка могла його й осліпити (ще одна паралель чи не з теребовлянським князем Васильком?). Баз усе зрозумів, зрозумів, хто йому на голову чіпляв гарячі “тернові вінки” (ще одна паралель чи не з Ісусом — автор не дає на ці запитання простих відповідей — він залишає таке право нам, читачам), хто її, голову, охолоджував в унітазі і знову занурював, стискав пекучими обручами.

І він, Баз, тепер із цією людиною співпрацює. Він не виявляє принципівості й не заявляє, куди слід, бо знає: його або вб'ють, або він ніколи не знайде Правди, а олігарха, який має власний банк, ніколи свої ж не осудять. І він самотужки “осуджує” Кудрика: викрадає його і розігрує жорстоку комедію на дачі у свого приятеля Аліка Мітрідата. Мітрідата-дивака, який живе в постійному страху. Він весь час боїться, що його отруять і тому вживає з кавою миш'як. І все ж його отрують. Але не миш'яком, а отруйними грибами. Через Мітрідатові ресторани, дачі, бізнес...

Кудрик підозрює, що Василько-Баз знає, хто на його голову накладала обручі, і саме тому банкір хоче з цим покірності раз і на-

завжди. Або банкір, або ще один персонаж Тод, який позичив у Василька багато грошей, призначають Базу день його власних похорон. Напередодні вони привозять на дачу Васильку елітну труну з кондиціонером у вигляді найсучаснішого автомобіля, в якому він має підірватися. Люди не хочуть знищити лише за добротою, якої не можуть пробачити...

Знаковий публіцистичний роман Черногуза читається зі смутком, гіркотою і запахом перцю у ніздрях. У ньому є все, і дістається тут кожному.

Кого возвеличує в своєму романі автор — то це просту людину. Навіть ту, яка через таке паскудне життя змушена була скотитися у соціальну яму, живучи з бродячими собаками в коробках з-під цигарок. Таким є безхатько, такими є Дві Пари Шпильок у високих черевичках на струнких ніжках. Дві повіі, які ще зберегли у собі залишки чеснот і розуміючи біду Василька, в яку він потрапив, рятують його від смерті, бо й самі ходять весь час під дамокловим мечем...

Роман надзвичайно цікавий. Інколи він викликає якийсь внутрішній спротив, хочеться відкласти і далі не читати. Стає моторошно. Але за годину-другу ти відчуваєш його загадковість і магію. Вони знову притягують тебе до сторінок цього знаного і незнаного світу, в якому ми блукаємо і блудимо, ніби у вічній темряві царства грошей. Ти намагаєшся ввійти в душу автора і зрозуміти, що ж він хотів цим романом сказати людству? Я не обмовився. Саме людству. І автор ніби підказує нам: погляньте на

китів. Чому вони викидаються на берег і хочуть — здорові й цілісінькі — покірності життя самогубством? Чи не в них випадково оживає генна пам'ять страшного минулого? Чи не їхні попередники, бува, не пережили того, що нині переживають вони, коли чують чергові атомні і ядерні випробовування у воді, на землі, під землею і в небі?! Вдруге вони цього страху не хочуть зазнавати і свідомо йдуть на загибель. Так само чинить з перших сторінок роману і Василько. Він також хоче покірності з цим диким життям, тож піднімається на міст, щоб полетіти з нього вниз головою. Але переживає не через власну смерть, а щоб після смерті не осудили його. Типовий совісний українець! Він переймається лише одним: щоб випадково не впасти, стрибаючи з моста у воду, на чисту палубу корабля, яку матрос шойно вимив до блиску. Він переживає за працю матроса, а не за власне життя. Переживає, щоб моряк не сказав:

— Не міг упасти за борт?! Так запаскудив палубу, яку я шойно вимив до блиску. Хоч бери і пройди по ній з носовичком. Тепер знову витирай і драй через цього ідіота!..

А на закінчення скажу: це український роман. Глибоко український за своєю ментальністю, психологією, характерами. Хоча на перший погляд — всепланетарний. Яскраве свідченням цього — загадкова й утаємничена кінцівка твору, де Василько востаннє зустрічається з Ним. Той знову прийшов до супермаркету і знову почав дарувати новий свій жертві три такі самі автомашини з такими ж сумами грошей у них.

“Я обернувся... Але Його ніде не було. Його ніде не було... На його місці сидів великий пес з розумними очима... Він дивився на мене, я дивився на нього... Я не бачив навколо себе жодної людини... Навколо тільки автомобілі... Тисячі автомобілів... Мільйони автомобілів... Я ще раз глянув на пса. Пес сидів. Пес сидів і дивився на мене. Я не міг повірити своїм очам. Просто не міг повірити, бо я такого ніколи не бачив. Пес сидів на задніх лапах, дивився мені в очі. І плакав. Плакав великими сльозами. Великими, як його очі”.

“Самогубець за покликанням” — це роман, до якого автор ішов усе своє творче життя. Гострота глобальних проблем, змальованих у публіцистичних епізодах “дикого” сучасного українського життя, в яке “брудні” гроші ввірвалися разом з українською незалежністю з люттю божевільної левиці, ставить і не менш гостре запитання: ми — український народ чи натовп спокушених самогубців без майбутнього?

Певен, що публіцистичний твір такої “високовольної” напруги достойний найвищої Шевченківської премії! І це шира думка українців США та Канади. Вірю, що роман “Самогубець за покликанням” буде перекладений англійською, як і попередні романи Олега Черногуза. Адже такий переклад — це пошук міжнародної відповіді на ті виклики, що постали нині перед світом і Україною.

Мистецтво в дереві від часів скіфсько-сарматських...

Микола ЦИМБАЛЮК

Представлена робота Богдана Тимківа — результат його невтомної і копіткої праці останніх десяти місяців, хоча матеріали до неї збирав, систематизував і досліджував упродовж десятиліть. Ця велика за обсягом і щедро проілюстрована книжка, як засвідчив сам автор, “не є ні плановою роботою, ні дисертацією, — це просто така домашня робота для душі, і я навіть не думав, що зможу її найближчим часом видати”.

Професор Богдан Тимків готував собі такий подарунок до ювілею — свого 50-річчя, як підсумок свого науково-мистецького життя, а так сталося, що “Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна та ужиткова” стало тепер надбанням українського мистецтва і науки.

Зібраний під ошатно оформленою палітуркою книжки, матеріал має справді безцінне значення для національної культури. Адже за період незалежності в Україні згоріло більше дерев’яних церков XVII—XIX ст., аніж за роки совєтської влади. Багато хто вважає (є й конкретні свідчення), що до цих безприкладних актів вандалізму причетні не лише ненависники всього українського, а й священники. Моральна нічисть нового українського бізнесу перейшла й на служителів церкви. Під час конфесійних розборок за дохідне місце під сонцем, чи то пак — храмовим хрестом гинуть у по-

13 грудня у Національному музеї Тараса Шевченка відбулася презентація унікальної книги “Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова”, яка стала справжньою подією в культурно-мистецькому житті України. Її автор — професор, доктор філософії, заслужений діяч мистецтв України Богдан Михайлович Тимків. Він живе й працює в Івано-Франківську, завідує кафедрою декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. У презентації, крім численних представників преси, узяли участь відомі мистецтвознавці, художники, музейні працівники, громадські діячі, зокрема голова Українського фонду культури Борис Олійник і голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан.

лум’ї ненависті й заздрості унікальні споруди сакрального дерев’яного зодчества.

А Тимків закарбував, зафіксував раритети: іконостаси, царські врата, ікони, речі ужиткового і сакрального мистецтва. Тепер вони зберігатимуться на віки, бо залишаються у книжці. Передана у найбільші наукові бібліотеки України і світу, університети, придбана всіма, хто так чи інакше цікавиться національною культурою, вона гідно представлятиме її величезний пласт — художньо-

мистецьке дереворізьблення і стане доступною для наступних поколінь.

Створити таку книжку могла тільки людина, глибоко посвячена в історію і практику різьби по дереву, яка знає це ремесло ізсереди. Богдан Тимків саме така людина. Він із відзнакою закінчив Яворівське училище, працював різьбярем, неодноразово брав участь у всеукраїнських і міжнародних виставках, навчався на архітектурному факультеті Львівської політехніки, де отримав кваліфікацію архітектора. Нині є викладачем у вищій, доктором наук. Ніхто до Тимківа так фахово не описав твори дереворізьблення, не зробив детальний аналіз цього мистецтва. Звичайно, бібліографія у цій царині нараховує не один десяток одиниць, але шойно видана увібрала в себе надзвичайно багато різного, досі не взятого до використання матеріалу. Досвід і традиції цього дав-

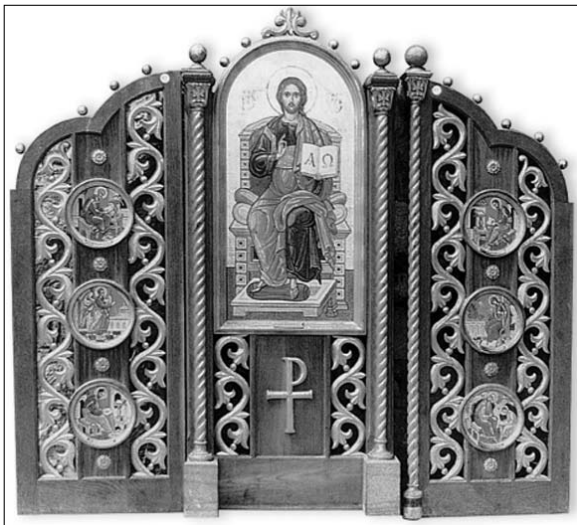
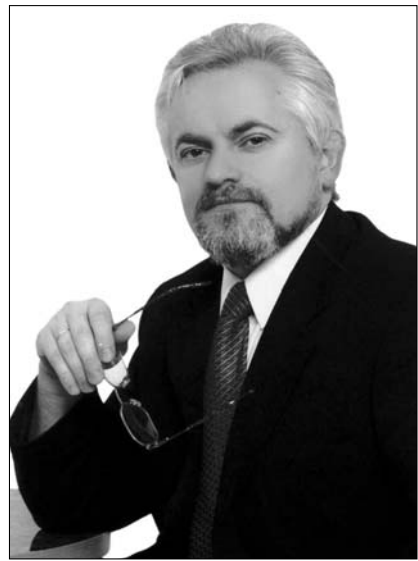
нього національного ремесла і мистецтва простежуються від скіфсько-сарматських, киево-руських часів до сьогодення, а географічно — від усіх регіонів України до українських діаспор у багатьох країнах світу, де зберегли, шанують і розвивають давнє мистецтво.

Автор аналізує іконостаси, предмети літургійно-обрядового характеру: кіюти, престולי, підсвічники, хрести, інші речі декоративно-ужиткового мистецтва, зроблені з дерева і з дереворізьбою, що мають неабияку мистецьку й ужиткову цінність. Книга насичена великим фактологічним матеріалом. Богдан Тимків, наприклад, мав можливість працювати в численних музеях України, зокрема в музеї Шептицького, де сфотографував законсервовані іконостаси XVI ст. Є в ній іконостас періоду козацького бароко XVII ст. з Полтавщини, з Великих Сорочинців.

У книжці показано й речі з кераміки та бронзи, що збереглися в багатьох музейних фондах. Наприклад, керамічні плитки XII ст. зі стародавнього Галича. Виявляється, що кліще, матрицю для таких виробів робили з дерева, вирізаючи на дошках узорі, а

потім відливалися в кераміці чи металі. Наводяться й аналізуються в роботі також геніальні зразки дерев’яної скульптури Іоанна Пінзеля, твори якого нині представлені Україною в Луврі, а також його учнів. Не обійшов дослідник своєю увагою й інтер’єри помешкань. Наводяться зразки їх облаштування на Тернопільщині, Галичині, Лемківщині, Волині, Центральній і Східній Україні. Надзвичайно цікавою у цьому розумінні є оселя Олени Кульчицької. Поєднання розпису, дереворізьби в одному стилі створює неповторне вирішення внутрішнього простору.

Відомі мистецтвознавці-рецензенти Олександр Федорук, Дмитро Степовик і Олександр Береговський дали найвищу оцінку роботі івано-франківського майстра і науковця.

Василь ГУДАК,

кандидат мистецтвознавства, член НСХУ, приват-професор Львівської національної академії мистецтв

Представлена праця заслуженого діяча мистецтв України, доктора філософії, професора Богдана Тимківа — явище архіважливе і особливо актуальне сьогодні. Адже ще зовсім недавно, в умовах Радянської України про таке видання і подумати було неможливо.

Автор (це видно з роботи) “перелопатив” величезну кількість різноманітного матеріалу, що має безпосередній стосунок до українського сакрального мистецтва. Важливо, що Б. Тимків торкнувся давніх літописних та літературних джерел і народних традицій та мистецтва, що й зумовило глибину та всебічність охоплення досліджуваного матеріалу.

Професор Богдан Тимків знай як митець-різьбяр, а також дослідник та педагог. І тому йому було до снаги взятися за таку багату, широку й актуальну за суспільно-культурним наповненням ділянку, якою є сфера духовності українського народу, а саме сакральне мистецтво. Мистецька підготовка Б. Тимківа як різьбляра сприяла його науково-пошуковому захопленню, що призвело до написання надзвичайно цінної книги. Він є членом Національної спілки народних майстрів України та Національної спілки художників України, бере участь у численних художніх виставках різного рівня. Це допомагає йому глибше проаналізувати різьблені твори сакрального та ужиткового призначення: від простих побутових до великих комплексних, монументально-декоративних.

На подив та добрий приклад сучасним дослідникам у сфері ук-

Енциклопедія дереворізьблення

Богдан Тимків “Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова” / Б. М. Тимків. — 2-е вид., переробл. і доповнене. — Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012. — 316 с., 584 іл.

раїнської культури та мистецтва Богдан Тимків узяв до уваги пам’ятки сакрального та ужиткового мистецтва не лише в Україні, а й за її межами. Такий підхід заслуговує наслідування, якщо ми хочемо розглянути духовну мистецьку діяльність українських митців, архітекторів, дизайнерів тощо як художню цілісність творчості одного рідного етносу.

Особливо цінним є факт систематизації матеріалу, введення в науковий обіг багатьох сакральних артефактів та творчих особистостей. Автор розглядає давні пам’ятки та творчість митців крізь призму художніх традицій локальних шкіл, що дозволяє об’ємно й цілісно охопити особливості українського сакрального мистецтва. Це ті твори, які невіддільні часовий чи суспільно-політичний корозії, що за будь-якої влади було особливо згубною.

Дереворізьблення, як свідчать архітектурні церковні пам’ятки, стало невід’ємною складовою й визначальним смислово-духовним елементом, атрибутом храмів, органічним декоративним інтер’єрно-екстер’єрним оздобленням, що втілює витворені майстрами елементи християнської символіки.

Важливий розгляд Богданом Тимківим етапів розвитку іконостаса. Це не лише спосіб відмежування святилища від пастви, а й величний художній твір, який послідовно і цілеспрямовано з мистецьких позицій розвивався і вдосконалювався, втілюючи в собі велику релігійну значимість та величність. Тому іконостас

постає майже самостійним високохудожнім витвором і є ключовим архітектурним елементом церковного інтер’єру. Багатий матеріал свідчить про еволюційний розвиток іконостасного різьблення та особливості декоративних витворів літургійного та обрядового призначення, які загалом утворюють цілісний ансамбль внутрішнього простору храму. Проаналізовано художньо-стильові особливості іконостасного дереворізьблення й загалом оздоблення і минулого, і сучасності (поч. ХХІ ст.). У полі зору професора були також окремі сакральні предмети, як-от: хрести ручні різьблені й напестольні, процесійні хрести, патериці, кивоти, престולי, тетраподи, свічники, аналої і т. ін.

Робота вражає багатим ілюстративним матеріалом, який захоплює, зачаровує своїми сакральнорелігійними орбітами візуально-емоційного сприйняття.

Твір проф. Богдана Тимківа, а саме так слід назвати цю роботу, є вагомим внеском у духовне надбання вітчизняного дослідницького процесу, який так довго ганьбили і який найбільше заслуговував на популяризацію та розвиток. Можливо, у нашому світі Божа діяльність передбачає контрастність оцінки, збереження та розвиток найцінніших вартостей духовності людства, які, як міфічна птаха Фенікс, згоряючи, весь час оживає, воскресає, вдосконалюється і тому дивує своєю незбагненою силою, красою, духовністю і безсмертям.

Знайомство з книгою Богдана

Тимківа розширює горизонти наших знань та розуміння справжніх суто релігійних цінностей, без яких людство не може реалізувати себе як Божий витвір. Твір значимий у плані збагачення новими фактами історико-мистецького характеру, що є важливим для формування духовного світогляду підрастаючого покоління. Заслугою Б. Тимківа є напроцуд вдалий добір вітчизняного і діаспорного матеріалу, який він уперше вводить у науковий обіг. Праця багата маловідомими чи й невідомими іменами митців з діаспори. Це обумовило повноту і цілісність досліджуваного сакрального явища.

У педагогічній практиці, особливо в мистецьких навчальних закладах, такі праці скеровують пізнання та мислення студентів до

справді ціннісних духовних орієнтирів, сприяють поверненню народу до високодуховних цінностей сакральної культури. А в плані навчального можна подати самостійного вирішення аналогічних церковних витворів чи цілих ансамблів, якщо вони будуть реалізовані не в матеріалі дерево, то в проектній частині. Це можуть бути курсові, кваліфікаційні чи дипломні роботи, виконані і окремим студентом, і групою студентів з конкретним визначенням роботи: хто, що і як виконав. А найголовніше — як ці твори взаємодіють між собою й утворюють цілісний сакральний комплекс. Наочним прикладом служить ілюстративний матеріал, багатство якого розширює уяву і творчі горизонти і студентів, і митців задля індивідуального вирішення вжиткових, декоративних творів та монументально-архітектурних проектів храмів, соборів, каплиць, для яких цей матеріал особливо вартісний, повчальний щодо творчої імпровізованої переробки та використання. Це повинно відбуватися з урахуванням історико-традиційних канонів, сучасних релігійно-духовних і мистецьких вимог та запитів і священнослужителів, і громад.

Загалом праця професора Богдана Тимківа належить до ґрунтовних наукових досліджень у церковно-духовній площині, збагачує історію розвитку декоративно-ужиткового мистецтва навіть у міжнародному плані, є внеском у мистецтвознавчу науку. Матеріалами з користю для себе користуватимуться студенти, вчені, дослідники, історики, етнографи, краєзнавці, мистецтвознавці і насамперед митці. Незамінною вона буде і для шанувальників та колекціонерів української сакральної культури та пам’яток давнини.

Анатолій ГРИЗУН,
член НСПУ, м. Суми

Лауреат літературної премії ім. О. Олеса поетеса Людмила Ромен видала збірку, яка є зворушливим презентом для читачів: **Гаряча тиша Літа. Триолети. Інтимна лірика.** — Суми: ВВП “Мрія-1” ТОВ.

Кожна чергова книжка поета — це як свічадо, в якому він бачить себе і образно-переломлений навколишній світ. Крім того, поет розвивається од збірки до збірки — і ця парадигма повинна фіксувати усі присутні й формальні ознаки такого поступу.

Людмила Ромен утретє являється на світ з триолетами (розділ “Від тринадцяти” з першої збірки “На вітрянім вогні”, 1994, збірка триолетів “Вірую”, 2008). Але якщо тоді це були, так би мовити, класичні триолети, то сьогодні це по-своєму транскрибовані та інтерпретовані авторкою зразки цього жанру. Поетеса вирішила його оновити, розширити художньо-виражальні ознаки. Природжений лірик, вона працює у плані спотуження свого словесно-звукового реєстру.

Слово “Літа” не випадково написано з великої літери: поетеса подає свою граматику як наслідок уречевлення особливо рідних для неї понять і свого душевного стану. Власне, вся збірка впорядкована у триформаті парадигми спільного кореня: “Тріолети”, “Тріо Лети”, “Тріо Літа”. Це, звичайно, назви трьох розділів (останній оглавив і саму збірку. — А. Г.). Авторка передмови “Золоті письмена Літа” Любов Шерстюк у цьому вбачає “Триєдність, трисутність, трипостас-

ність буття, Світу, Людини”. Очевидно, вона має рацію. Я б до цього додав тільки душу ліричної героїні, так щедро виповнену емоціями.

Інтимна лірика — чи не найважчий поетичний піджанр, оскільки аби досягти в ньому оригінальності, треба переступити через себе. Розв’язання такого художнього завдання вимагає повсюдного розширення засобів вираження.

Прикметно, що поетеса знаходить їх повсякчас. Ось, приміром, не так уже часто застосовувані в поезії тавтограми: сюїта “Сім світлин спеки” (цикл із семи віршів), диптих “Північ”. Зрозуміло, такий прийом може застосувати авторка, яка блискуче володіє рідною мовою, ресурси якої розсіпані у невичерпних нюансах звукових і кореневих гам. Хіба не по-новому звучить хоча б таке (записую без розбивки на рядки. — А. Г.): “*Палімпсест. Поговір. Подзвін. Проща. Поміст. Попіл. Пекло... Примару пригріла. Потала. Понад Пслом приголуб, поцілуй, перейми, Перелеснику! Північ. Північ. Північ проспівали...*” (с. 73).

Творчі перемоги видимі в дзеркалі збірки там, де авторка осмислює навіть власне пережите. Ось “Три Літа” (знову подаю без розбивки на рядки. — А. Г.): “*Три Літа трічі в пісню переліті, Душа — грайлива — словом світиться до дна, Настояна трисонячно, тобі, хмільна Три Літа... Трічі у росі розлита Дзвеню тобі: Любить! Любить! Любити! Являлась трічі рай-любисточком у снах. Три Літа... трічі нарізно прожиті, Душа — в любові, прикипіла до вікна...*” (с. 101). Тут емоції

з душі ліричної героїні перейшли до сердець її читачів. Назва і внутрішній драматизм цього вірша мимоволі навіває спомин про незрівнянні “Три літа” Тараса Шевченка, які стали етапом в ідейному і тематичному перебудуванні поезики національного генія. Що ж, можливо, фіксуємо в поетеси і видимий вплив класика, але й вона тут подає власний неординарний твір, явно вистражданий.

Утім, художня реалізація задуму в поезії, як і в будь-якому іншому мистецтві, чогось варта тільки тоді, коли вона проходить через горнило авторських страждань. Відрадно, що в Людмили Ромен багато саме таких триолетів.

Видається мені похвальним і прагнення авторки часто говорити афористично:

*На лезі плінюдня
таке високе звіршення!
Ти сонце захисти. —
Бо тінь ляга на ганочку.
Хрещато так стоять вітри...* (с. 121).

Подібні одкровення незрідка зустрічаються на сторінках цієї цікавої збірки.

Розуміючи, що суворе дотримання канонів триолета неминуче зведе творчі потуги на небажану одноманітність, поетеса постійно розвиває межі жанру: обов’язкові для триолета повторювані рядки тут зазнають метаморфози. Це, гадаю, напрям продуктивний і, загалом, перспективний. Шлях сучасної поезії у своєму розвитку давно вже тяжіє до дедалі ширшої вільності та розкнутості. Адже залізни канони в будь-якому мистецтві — це все-таки консерватизм.

Іноді в Людмили Ромен поетичний образ — це вособлена категоричність:

*Первісне чуття:
ти — як вітер,
я ж — білая квітка.
Ми — рідні!!!
Ми — Літа цього золоті
письмена! (с. 145)*

Усе точно і логічно завершено. Тоді подальші рядки на кшталт: “*Ти знав вже й тоді: світу квітів в мені множини*” (с. 145) вже зовсім зайві. Це доказ того, що на вузькій площині триолета багатослів’я

— звичайнісінька перевитрата поетичної енергетики.

У кращому стані перебуває лірична героїня поетеси, коли вона лаконічна і лапідарна, але все ж барвиста: “*В цій тиші гарячій любов’ю квітує ромен*” (с. 23), “*Свічує у даль! — блаженна, серед снігопаду*” (с. 24), “*Від Стрітіння до Стрітіння люблю ТЕБЕ я вічними снігами*” (с. 25), “*В бджолиній радості весна. Вже абрикоси зацвіли*” (с. 27), “*На зорях настояний п’ю я березовий сік*” (с. 32), “*Дозріли груші вже. Дзвенять, немов бемолі*” (с. 35). Шоправда, проскакує і несмак: “*Вербових котиків солодке муркотання!*” (с. 33) чи прямолінійність: “*Я так хочу у світ, де Любов — не ознака гріха*” (с. 37).

Економна у фарбах поетеса часто і в межах канонічної художньої форми може показати образ у розвитку, як-от:

*Набубнявіла тиша мою
любов’ю...
згорнулась в калач.
Конюшина рожеву голівку
поклала —*

(як тепло!) в долоню. (с. 125)

Вірш, з якого цитую, так і називається — “Конюшина”. Він перший у триптиху “Тріо трави”.

У дзеркалі творчих здобутків поетеси Людмили Ромен є ще одна важлива лінія, яка підтверджує оригінальність її художньої системи. Це організація багатьох аспектів власної поезики на засадах язичницької багатокультурної релігії і так само існуючої в ті часи міфології. Протягом усієї збірки вас супроводжують дохристиянські божества і терміни: Даждбог — Бог-датель життя; РА-Ді-сть — суть Дії Ра; НеБОг — світоглядне уявлення пращурів — там, де нема Бога, Нема Буття; МАРА — нема Ра, богиня зля; ХРАМ — ховати Раму — місце, де з Бога зробили ідола; МОлитВА — мова, що летить з душі; Ві-РА — відати, усвідомлювати закони Творця — Бога сонця Ра; віРний — той, що з тобою завжди, до безмежжя, навіть за межею смерті, разом і в Ірію...

Поетеса не боїться, що може вступити в конфлікт із тими, хто вже сповідує традиційні культури або є ортодоксом новопосталих

сект. Вона широко прагне обдарувати читача давньою міфопоетикою рідної землі. Це шлях, на мій погляд, продуктивний, хоча, звісно, і дискусійний. Оптимізму їй на цьому шляху додає те, що: “*Душа, роздязнена віршами, чиста й горда, Беззахисно святу Любов, як хліб, подасть*” (с. 31).

Зрозуміло, говорячи про цю цікаву книжку, хотілося б передбачити, як саме буде розвиватися творчий потенціал авторки у майбутньому. Очевидно, що звернення до рідновірських (пРАво-славних — славити світ (Творця) ПРАВ) джерел, звичаїв, елементів їх носіїв та атрибутів буде й надалі присутніми в її нових творчих проектах. Крім того, досягши успіхів у власній художній транскрипції триолета, збагативши його новими мотиваціями, поетеса, напевно, захоче осилити ще якусь канонічну форму, скажімо, сонет. Звісно, її мова, в лексичній і синтаксичній новизні, і далі тішитиме вдячного читача.

В останніх книжках Людмила Ромен переважно розробляє тему кохання та еротичи. Це важливий і важкий пласт. Однак хочеться побажати їй у цьому не замикається, бо наша бурхлива сучасність ставить такі проблеми, які вимагають не лише свого вирішення, а й народжують потім нові. Думається, це під силу талановитій авторці з великим художнім потенціалом (поетеса, композитор, релігієзнавець, народознавець, культуролог). І гарячий патріот України. А без останнього фактора велике досягнення в мистецтві слова взагалі немислиме.

До того ж поетеса в майбутніх книгах швидше за все буде поєднувати менші й більші форми (досвід створення поем, циклів та ронделів у неї вже є. “Білий лебідь — лебідь Чорний”, 2005, “Грім”, 2008. Оскільки збірка з творів одного жанру чи піджанру — це все-таки одноманітність, щоб не сказати одноманітність.

Книжка “Гаряча тиша Літа”, як на мене, певний етап у творчій біографії Людмили Ромен — етап до нових тематичних горизонтів і пошуку розширення палітри від новизни формальної до образної.

Нові Симоненківські лауреати

Рішенням конкурсної комісії лауреатами Всеукраїнської літературної премії імені Василя Симоненка за 2012 рік названі:

— у номінації “**За кращу першу поетичну збірку**” — поетеса **Олена Гусейнова** (м. Київ) за збірку віршів “Відкритий райдер”;

— у номінації “**За кращий художній твір**” — поетеса **Наталія Горішна** (м. Черкаси) за збірку поезій “Під сонцем серця”.

Вітаємо нових лауреатів!

Володимир ПОЛІЩУК,
голова конкурсної комісії

Дитячий письменник змінив професію...

Світлана ЮЛІНА

Акція “Письменник за прилавком”, яку 1 вересня 2010 року започаткував український письменник Василь Шкляр у Львові, триває. Свого часу цей почин підтримував дитячий письменник Віктор Васильчук у Коростені й запропонував підтримати акцію в усіх містах України, розраховуючи на відродження книгорозповсюдження і рекламу української книги. Відтак на початку грудня цього року в одній із книгарень Ужгорода дитяча письменниця Галина Малик теж стала за прилавок.

— Я не маю жодних упереджень, щоби письменник стояв за прилавком і продавав свої книжки, і це дуже добре, коли автор виходить до людей і з ним можна поспілкуватися, — зазначила вона.

А Віктор Васильчук 12 грудня у “Домі книги” знову власноруч

продавав свої твори і роздавав автографи. “Це дуже гарна нагода продемонструвати землякам свій доробок, — каже він, — це своєрідна презентація і водночас автограф-сесія, бо покупці зазвичай просять автограф. До того ж книжки продаються без націнок і набагато дешевше”.

— Я цього письменника знаю дуже добре, адже наші діти навчалися в одній школі, — розповідає перший покупець Н. Олбатовська. — Гарні у нього казки. Тож я сьогодні придбала дві книжечки для трирічної внучки Ганнусі.

— На жаль, я мало чула про Віктора Борисовича, тож вирішила купити його книги, — каже мешканка села Васьковичі, що на Коростенщині, Яна Невмержицька.

Книжку “Мандри темновишневої самописки” придбав своєму сину Дмитрику вчитель

СШ №7 П. Веремеєнко.

— Ми сьогодні йдемо з сином привітати з днем народження колишнього директора школи Андрія Юхимовича, — сказав Павло Іванович. Тож пан Віктор залюбки зробив дарчий напис на своїй новій книжці “Під знаком Риб”. Чимало шанувальників творчості Віктора Борисовича заходили цього дня до книгарні: і телевізійники місцевого телеканалу, і бу-

дівельники, і міліціонери, і бухгалтери, і податківці, і школярі. А допомагали йому опанувати нову професію директор магазину Т. Черкаська, продавчині Г. Сарнавська, Н. Тищенко і С. Гигівська. Таким чином вони спільно з автором ще й пропагували Тернопільське видавництво “Навчальна книга” — Богдан”. Адже згадана книгарня належить саме цьому видавництву.

Не втрачене право на правду

На останніх кілометрах життєвої дороги, Коли все летить до чорта на роги, Перебуваючи в епіцентрі брехні, Дуже хочеться правду спізнати мені. Метаюсь, шукаю. Куди себе діти, Якщо воля не вміє жити без оков? Певно, подамся у “Слово Просвіти”, Де ще торжествує правдива Любов, Куди не поткнеться провладна підлота, Бо в неї спрямований рух не туди, А спрагу до правди гамує Голота І на простір Свободи виводить завжди.

Петро ОСАДЧУК

5 серпня 2012 р.

Ковток свіжого повітря

Шановна редакціє “Слова Просвіти”! Виписую вашу газету вже чотири роки. Я жінка передпенсійного віку, мама шістьох дітей. Усе життя працювала в сільському господарстві й тому мені не байдуже болі й трагедії рідної землі, краю, Батьківщини. До 1991 року я майже не розмовляла українською, та на моєму життєвому шляху зустрілася добра й чуйна людина, яка надихнула мене Україною. Я почала вчитися думати українською, ламано говорити. Але за багато років вдосконалила свою мову. Із дітьми розмовляю українською. Наше село українськомовне, бо в 1940-х рр. сюди перевезли депортованих із західних областей України. Ця громада побудувала греко-католицьку українськомовну церкву. Я із задоволенням ходжу на службу. Цікавлюся історією України (не з підручників — справжню), намагаюся знаходити цікаву літературу. Записалася в “Книгоношу” братів Капранових.

Від часів Помаранчевої революції маю власну думку про політику. Купила книги Д. Яневського “Обличчя...” та “Хроніки Помаранчевої революції”. Слухаю радіостанції “Ера”, “Свобода”, “Голос Америки”, канал “Культура”. Виписую “СП” і журнал “Перець”.

Ваше “Слово...” як ковток свіжого повітря в інформаційній задусі. Перечитую кожне число від першої до останньої сторінки на одному подиху, відклавши всі турботи, а ще його читає моя мама. Потім ми дискутуємо про прочитане. Зберігаю всі примірники за чотири роки.

Ось знову передплатила газету на весь рік. У часописі від 4 жовтня прочитала про акцію для передплатників. Минулого року посоромилася писати в газету, а тепер ось надсилаю копію квитанції на річну передплату.

Маю надію, що надішлете мені книжечку з “Бібліотеки “Слова Просвіти” Євгена Дударя “Іудин гріш”.

Гуморески автора вселяють оптимізм у цьому безраднісному сьогоденні, бо люди вже давно забули, як щиро можна сміятися.

З повагою ваша читачка

Ірина КОСТРЕНКОВА,

с. Петрівка Перша Олександрівського району Донецької області

«Слово Просвіти» — у кожную домівку

Передплачую “Слово Просвіти” вже кілька років. Газета дуже цікава, патріотична, береже українську націю, культуру, народні традиції. Бажано, щоб вона була у кожній домівці. Я відкрила для себе багато нових імен — українських подвижників, діячів культури і науки, про яких раніше не чула.

З великим інтересом читаю інформацію голів місцевих організацій про просвітнянську роботу, статті Павла Мовчана, Любові Голоти, Ірини Фаріон, Петра Антоненка, Надії Кир’ян та інших авторів.

Я музикант, веду уроки по класу баяна у Шпитківській дитячій школі мистецтв,

Серія “Бібліотека “Слова Просвіти”

Юрій Мушкетик
Україна над прірвою

БЕЗ МОВИ — НЕМАЄ НАЦІЇ

М. Мельничук
ШЕВЧЕНКІАНА

Олег Черногуз
Куди вас несе, брати наші?!

На пошану творчості Ліни Костенко
Духовні оберіги рідного краю

Євген Дудар
ІУДИН ГРІШ

Анатолій Шевченко
ГЛУХИЙ КУП МАЛОРОСІЙСТВА

Олександр Мушкетенко
Лицар української національної ідеї

2012

Якщо Вас зацікавили наші видання - звертайтеся за тел.: (044)279-49-29

Добрий день, шановні панове журналісти газети «Слово Просвіти»!

Вашу газету виписую вже 5-й рік. А дізналися про неї з передач Радіо “Культура”, яке, на жаль, слухаємо в с. Смородва Млинівського р-ну Рівненської обл. з квітня до листопада, де, за “рекомендацією” нашого “славетного керівника”, не “скілімо”, а за допомогою лопати і сапки (двоє пенсіонерів 77 і 72 років) допомагаємо собі й дітям прожити в цей скрутний час.

Наше село розташоване ближче до м. Луцька, де є підсилювач трансляції цього каналу. У Рівному його почути неможливо, на різних хвилях чути “Наше радіо”, канал “24” та інші, де тільки звучать “любимісні” пісні нашого народу та інші блатні пісні. Інколи здається, що перебуваєш у зоні. Зверталися в обласний відділ культури, в “Просвіту”, аж знайшли відповідь у Радіокомітеті, де сказали, що нічим платити за передачі. На жаль, Радіо “Культура” за 2 роки цієї “розумної влади”, що керує державою, дуже змінилося. Присмокталися до нього такі “бідні люди”, як Мороз та ін. Тричі на день передають кіно- і театральні афіші Києва (а канал слухає ж уся Україна). Ще театральні афіші можна слухати, хоч довідаєшся, які вистави йдуть. А для чого рекламувати іноземні фільми? Краще б цей час використали для чогось цікавого — розповідали б про історії того ж українського театру, життя і творчість українських артис-

а також працюю акомпаніатором при Гореницькому народному хорі “Калиновий цвіт”, тому для мене найважливіша інформація з питань народознавства, музичного мистецтва. А моя односельчанка Лідія Суслова поділилася своїм захопленням рубрикою “Стріла”, у якій друкуються розвідки Володимира Базилевського про українських поетів ХХ століття.

Збираюся передплатити “СП” на наступний рік для себе і для Гореницької ЗОШ, хоч заохотити наших учителів до вступу у ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, оскільки сільські вчителі — головні поширювачі рідної культури.

Валентина НОЗДРІНА,

викладач Шпитківської дитячої школи мистецтв, с. Гореничі Київської обл.

тів і т. ін. Із Радіо “Культура” довідалися і прослухали всі передачі про книжку В. Белінського “Держава Моксель”, і коли книжка з’явилася у книгарнях, зразу ж купили, хоч пенсія як у всіх, хто працював інженером (1100 грн.). Так само довідалися і купили книжку В. Шкляра “Чорний ворон”, Юрія Горліс-Горського “Холодний Яр”, Ліни Костенко “Записки українського самашедшого”.

Після усього прочитаного хочеться запитати вас, шановні журналісти, чи не здається вам, що наша славна Україна йде, точніше, котиться у прірву за розробленою технологією ХІХ—ХХ ст.?

Чий інформаційний простір, банки, розвал Руху, купа партій? У селі в клубі не бібліотека зараз, яка колись була, а кафе-забігайлівка, де молодь зігрівається хто чим може перед дискотекою. Клуб не обігрівається, нічим платити. Страшне пияцтво (п’ють жінки, діти, чоловіки).

Невже наші світочі науки, культури (звичайно, не табачники, колесніченки, ківалови і всі ці “академіки”, “професори”) не знають про ці книжки і не бачать, що в нас твориться? Усі ці “діячі”, які не можуть “зліпити” два слова до купи і вивчити мову народу, серед якого живуть і працюють. Чому Росія вводить закон, що всі, хто до них приїде на роботу, повинен знати російську мову, а в Україні у держустановах говорять чужою мовою? По телебаченню, радіо одні тарапуньки і штепселі — журналіст розмовляє українською мовою, всі інші — російською. Коли ж українці почнуть себе поважати і не будуть “гоями” у своїй державі, а стануть повноцінними господарями?!

Шановні панове журналісти, пишшіть, звертайтеся через Радіо “Культура” (хоч його слухає дуже мало українців) до розуму і серця українців, які ще не втратили надію жити і працювати, розмовляти своєю мовою в своїй вільній, незалежній Україні.

Бажаємо Вам у новому році великих успіхів у нелегкій для нас усіх час, більше пишшіть про визначних наших просвітян, учених, достойних політиків, а не бандитів.

Бажаєм вам доброго здоров’я, натхнення і задоволення від праці.

З повагою

МУКОВОЗИ Володимир Іванович і Любомира Йосипівна

Р.С. Висилаємо копію квитанції, що і на 2013 р. ми вас не зрадили, а передплатили газету “Слово Просвіти”.

Шановна редакціє газети «Слово Просвіти»

Надсилаю квитанції про передплату і хочу щиро подякувати вам за таку надзвичайно потрібну працю, як видання вашої (читати *нашої*) газети “Слово Просвіти”.

Почав передплачувати її ще студентом 2003 року (мені 26) і з невеличкою перервою (на те, повірте, у мене були причини) читаю й досі. Для вчителя історії Зборівської Української державної гімназії ім. Р. Завадовича “Слово Просвіти” — як посібник-хрестоматія, як посібник-критика для виховання молодого свідомого дієздатного патріота-українця. І за це вам низький уклін і слава.

Дякую за Бібліотеку “Слова Просвіти”. Минулого січня Ви надіслали мені дві Книжки (*саме Книжки*) Юрія Мушкетика “Україна над прірвою” та Олега Черногуза “Куди вас несе, брати наші”, ми їх зачитали до дір!

Дякую вам! Ви робите потрібну річ! Наснаги вам і успіху!

З повагою,

Микола СУХОРИБКО,

передплатник, одностудент, друг, м. Зборів

Українсько-німецька літературна премія імені Олеса Гончара

Щовесни молоді письменники України виборюють право стати лауреатами престижної міжнародної українсько-німецької премії, заснованої 1996 року німецькими меценатами письменницею Тетяною Куш-тєвською, підприємцем Дітером Карренбергом та Національною спілкою письменників України.

З квітня, у день народження Олеса Гончара, будуть названі переможці, їм вручать дипломи та грошові винагороди. Переможців конкурсу журі визначить у п’яти номінаціях: 1. Проза — роман або повість; 2. Цикл оповідань, новел; 3. Поезія; 4. Літературознавча праця, присвячена творчості Олеса Гончара; 5. Публіцистика.

Термін подання книжок та рукописів до 1 березня 2013 року. Вік учасників конкурсу — до 30-ти років.

Книжки та рукописи надсилати на адресу: 03084 Київ, вул. Конча-Озерна, 14-Б, Найда Руслан Анатолійович, оргкомітет премії Олеса Гончара, тел. 259-1814, 050-353-3723

За покликом духу і серця

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління Українського фонду культури

“Древо життя” Петра Печорного лако-нічне до знаковості, збурує безліч думок своєю несподіваною, загадковою просто-тою. Описаний видатним мистецтвознав-цем Володимиром Підгорою, цей твір зали-шає ємкий емоційний простір для подаль-шого філософських міркувань. Перед нами Козак-вершник у розгалуженій кроні, де гіл-ки — триголовий змії із ознаками чоловічо-го й жіночого начал. Подібний до корони го-ловний убір і гілка-зміннято, що на них зу-стрічний вітер випробувань хилить Козака — уособлення всього нашого народу, сприй-мається і як матеріальна частина в світобу-дові. Стовбур того Древа Життя прикраше-ний переважно солярними знаками, відо-мими з розкопок близької нам трипільської культури та інших культур світу. Хоч вітер — в обличчя, козак не мружить очі перед по-вітрянню навалою, а вперта зморшка між бровами видає незламність і непохитність його духу. Босий, без шаблі чи пістоля в оточенні зла, він озброєний вірою, яку не зламають жодні випробування. Зміїні голо-ви древа наче усміхаються — мовляв, спо-кусилася першолюдина плодом із древа Пізнання Добра і Зла, тож і гартує свій дух, набуває знання і досвіду із покоління в по-коління все людство, щоб уже свідомо по-вернутися туди, де є тільки Любов і Світло. Цей твір не виходить із пам’яті.

Петро Печорний, народний худож-ник України, здобував мистецьку освіту зокрема й у Вищому художньо-промис-ловому училищі імені Віри Мухомової. Не-переможна жага знань змушувала його досліджувати, вивчати шедеври світо-вого мистецтва, зібрані в Ермітажі. Так він опановував форму.

Його студентські роботи виставляли на кількох виставках, на міжнародних також. Учителі (в Києві й згодом у Піте-рі) відзначали пройняті національним духом твори талановитого студента. **Він обрав кераміку, тому що вона обра-ла його, і ніколи не пожалкував про свій вибір.** Хоча і графіка, завжди поз-начена монументальним баченням мит-ця, — цілком самодостатня в багатющо-му доробку Петра Печорного.

Петро Печорний ніколи не кривив душею і не принижувався до підлабуз-ництва перед можновладцями. Звісно, і

друзів, і дрібних заздрисників, і відвертих і таємних ворогів йому ніколи не бракувало. Якось виконавці з радянської держбезпеки побили на череп’я готову до виставки ко-лекцію майстра — через те, що його твори високо оцінила канадська спільнота. Не зламали впертого митця — не вклонився владі. Шевченкове “караюсь, мучуся... але не каюсь”, видно, є прихованим девізом ху-дожника, бо в горнілі всіх гірких життєвих випробувань починалася кожна нова смуга-сходина у творчості Петра Печорного.

Сіверський козак із села Роїще під Чер-ніговом, відомого довгожителі, Петро Печорний можуть, дану природою, сприй-має як засіб для творчості. Не кожному, як керамісту, під силу вергати вологу глину й на око, а не тільки приладами, визначати температуру вогню в печі, щоб набула міц-ності дивовижно-карколомна чи лаконічно-вишукана гончарна форма, і попливли ко-льорово солі металів у вогненному кратері печі: трохи не вгадаєш — і пропала робо-та... Ні орнамент, ні серйозне графічне зоб-раження, що у вогні набуває чітко визначе-них художником кольорів, над якими й історі-ччя не владні, у творах Петра Печорного не виходять з-під його мистецької влади.

Мені доводилося бачити, як, не відрива-ючи руки від паперу, він миттєво створив фломастером складний малюнок. Рука його творить завжди тільки нове. Іноді здається, що користується митець підказками з по-

надхмарного світу, коли ліпить чу-дернацьких своїх персонажів чи ви-вищує керамічну композицію з ба-гатьма деталями, як, скажімо, “Сила життя”, надаючи їй монументальнос-ті. Таке враження, що у кераміці для Петра Печорного немає нічого не-можливого. Втім, якщо в багатющій творчості художника вирізнити саму лише графіку, будьмо чесними, — він однак увійшов би своїм доробком у скарбницю українського і світового мистецтва.

Ескізи до великих, я б сказала, величезних тарелей на теми Шев-ченкових творів можна розглядати як самодостатні, завершені зразки, гід-ні поваги й захоплення. Але ж митець ускладнює собі завдання і перево-дить їх у кераміку. Чаклунством у вог-ні кольорові розписи на тарелях (завбіль-шки таких, що й у піч ніхто інший із кераміс-тів не зумів би, не пошкодивши, вмістити) Петро Печорний оживив і увічнив ілюстрації до Шевченкових шедеврів. Бо кераміка здатна й через тисячоліття зберегти факту-ру і колір, може увічнити Вічне.

Митець іноді користується підказками. І коли відсторонитися і узагальниш його ве-личезний творчий доробок, починаєш розу-міти, що покровителем художника є сам Та-рас Шевченко. Не випадково ж у місті на Неві перетиналися їхні стежки-дороги — тільки розведені в часі спіраллю історичного сходження. Не випадково уся без винятку творчість народного худож-ника пройнята виключно українським духом.

Петро Печорний не цурається зас-луженої слави. Його багаторічна твор-чість вирізняється в українському обра-зотворчому мистецтві й водночас виріз-няє українське образотворче мистецтво серед мистецтв інших народів. Космо-гонізм прадавнього, дохристиянського пантеону й ідея Всесвітньої Любові, кот-ра керує Всесвітом, не суперечать — доповнюють одна одну в творчості ви-датного митця. “Традиція для мене — як дух, а форми я шукаю в природі”, — невтомно пояснює художник. Але ж ті 30 великих тарелей — керамічне відлуння Тарасових рядків, які зустрічалися з гля-дачами в Українському фонді культури й Державному інституті декоративно-ужиткового мистецтва і дизайну імені

Михайла Бойчука, де передає молодим свої знання Петро Печорний, і які взимку будуть представлені в Національному музеї Шев-ченка в Києві, є значним окремим доробком у цілісній творчості митця.

Багато талановитих художників ілюстру-вали Шевченків “Кобзар”, але не всім від-кривала свою суть ця дивовижна книжка. Петро Печорний після чудових серій деко-ративних тарелей на теми билин і подвигів історичних героїв, який першим відродив образ Козака Мамая в українському обра-зотворчому мистецтві (про це призабули), з Шевченком розмовляє тільки “на Ви”. Ця шаноба виявилася і в таких “не приклад-них”, “не ужиткових”, щедрих розмірах ке-рамічної серії. Важкі, надійні, вони не осе-ляються в звичайному помешканні (а новітні маєтки не оберуть собі за житло — не такий у них дух!), але повинні бути з людьми, бо їх хочеться бачити знову і знову.

Маю надію, що для них знайдеться міс-це в постійній експозиції Національного му-зею Тараса Шевченка в Києві й після вис-тавки, запланованої на 18 січня наступного року. Вірю, що світ побачить і новий “Коб-зар” з подвійними — графічними і кераміч-ними (у фото) ілюстраціями Петра Печор-ного. Адже “Кобзар”, подібно до “Біблії”, пізнавати і пізнавати передусім нам і нас-тупним поколінням.

Якщо іконостаси творять на замовлен-ня, для конкретних церков, то проілюстро-вані в техніці кераміки вірші Тараса Шевчен-ка з’явилися на світ за покликом духу і сер-ця 80-річного митця. Великий Кобзар їх схвалив.

СЛОВО *Прогвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2013

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

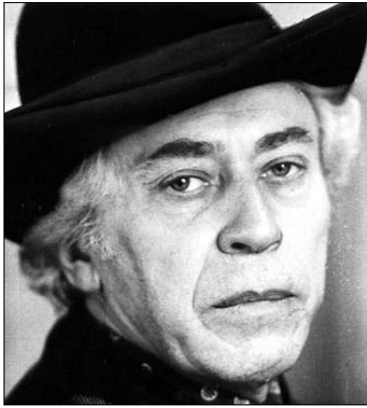
Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у грудні — 18 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність

інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії ім.
Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*Ти той вулкан, що вийшов
з моря
І сам для себе став землею.*
Л. Полтава

Син репресованого батька
Леонід Полтава, він же Єнсен
(справжнє прізвище Пархомо-

вич) опинився в одному з остар-
байтерівських таборів Німеччи-
ни, коли йому було трохи за двад-
цять.

Гітлерівська військова маши-
на вже починала, як мовиться,
пробуксовувати, але до капітуля-
ції було ще далеко.

Хлопець з Полтавщини, який
уже відчув смак друкованого сло-
ва, виступав у періодиці, листу-
вався з М. Рильським, 16 листів
якого згоріли потім “у бараці десь
біля Юнгфернгайде”, жадібно
всотував нові враження, що стали
невдовзі книжкою “За мурами
Берліну”.

Книжкою, як для початківця,
зрілою, перейнятою духом неза-
лежності і критицизму.

Цей дух лишиється, коли й за-
вершиться війна і поетові випаде
побувати в різних країнах.

Ні захвату, ні замилювання —
тільки груба реальність під приці-
лом спостережливого ока.

Вирвавшись з однієї неволі,
поет побачив неволю іншу і вчи-
нив над нею суд по свіжих слідах.

Леонід ПОЛТАВА (1921—1990)

Європейська ніч

Цей поетичний суд — пря-
мий і опосередкований — чи не
найцінніша ознака його доробку.
Бо ґрунтується вона на баченні
зсереди, на конкретних дета-
лях і ситуаціях.

І саме ця частина віршів най-
більш повновартісна з художньо-
го боку.

“Все складне починається
просто”, — запевняє поет.

Просто, інколи навіть буден-
но розповідається про драматич-
ні моменти невідомого існу-
вання: бліді дівчата подають листи
у вікна потяга, який іде на
Харків, в надії, що рідні їх отри-
мають. Подають, “щоб десь на

гострім повороті їх німець кинув
у вікно”.

Ситуація інша. Черговий на-
літ авіації — “Берлін біжить в під-
вали”: “І тиснуться тісніше плечі,
і недостойний хоче жить”.

Чи й зовсім незвична карти-
на, підглянута у берлінському
трамваї: “дівчина з синім “ос-
том”, що в кутку читає “Кобзар”!
Невеличка поема “Гофманів
день”, як відштовхування від
“Гофманової ночі” Бажана.

Бачимо сірого й посивілого
радника Гофмана у передроз-
громному Берліні. Він втратив
усе — “від туплів до жони”, спог-
лядає руїни й трупи в той час, як

“в небесах чіткі закони життя і
смерти пишуть літаки”.

І — відкриття, що належить,
здається, не тільки Гофману, а й
поету:

*Він аж тепер побачив і повірив,
Який страшний отой
німецький чорт.*

Чорт присутній і в “Монеті
Мефістофеля”.

Монета — то планета на пла-
неті, заюшена кров'ю богиня,
якій підвладні життя і смерть. Її
неподільний власник він, Мефіс-
тофель:

*Бо людські очі звернені
не в небо,
Заюшена богине, а на тебе!*

Найновіша Європа

Уже курить осінній вечір,
Як півзавалений димар.
Я чую, як пакують речі
На новий, черговий алярм;
Як за пробитою стіною
Хрипить натруджений рояль
І німка піснею нудною
Правдивий викликає жаль;
Як по маршах тяжких, дубових
Сім'я прасованих сусід
Розпочина нудні розмови
Про пиво, гроші і обід.
Слова зсипаються, як попіл...
А ти казав завжди в цей час:
“Від найновішої Європи
Охорони, о Боже, нас”.

Люди

І знову потяг буде йти
На Харків. Знов бліді дівчата
У вікна подають листи.
А, може ж, дійде? Може, мати
Візьме та й вийде? А як ні —
На потяг гляне із порогу.
Нехай хоч ці рядки дрібні
Побачать топтани дороги,
Оселею рідну... Все в листі
Так списано: про хліб, роботу,
Про дні, повиті чорним сном...

Щоб десь на гострім повороті
Їх німець кинув у вікно.

Катеринщик

Танцює вітер на площах,
Полоще площі дощ:
— А хто ще, а хто ще, а хто ще
Сьогодні вийде до площ?

Танцюйте, шипучі зливи,
Кружляй, дощова презва:

Іде катеринщик сивий
До танцю заграти вам.
І вогко рипить катеринка —
То радісна, то смутна,
Але ні одна берлінка
Тепер не відкриє вікна.

І тільки на вогких площах,
Танцює на площах дощ:
— А хто ще, а хто ще, а хто ще
Сьогодні вийде до площ?

На цвинтарі

Не знати, кого тут не стало:
Узимку спалили хреста,
Завіяло снігом могилу...
— Ти плачеш? Даремно.
Хіба ж не однаково, хто тут?
Вся наша весела планета —
Це братська могила.
Пішли.
Цим снігом завіє і нас,
І наші могили. Лишаться
Мости і будови — ми довго
Ще будемо жити тоді!

Настрій сьогодні

Краще б десь було умерти,
Де лише потрібно смерті,
Ніж лежать важким конвертом
У закритому столі;
Краще все ж було б загинуть
Від сліпої кулі брата,
Та загинуть в Україні —
У негинучій Землі.

Або ще: в норі могильній,
Десь на дні лежати в штольні,
Тільки б знати, що вугілля —
В кочегара біля ніг;
Краще впасти б із будови,
Що на крилах в небо лине,
Тільки б знати: бризки крові —
Залишилися на стіні.

Краще, ніж отак в пустелі
Йти скрипучими шляхами
І розшукувати Растреллі —
А стрічать “товаришів”;
Стріти ворога чи друга,
Лиш таких, щоб слід лишили,
Щоб лягли шабельним пругом,
А не дряпали душі.

Земле! Ти у нас єдина!
Світе! Ти для нас жаданий!
Так невже нема людини!
Ні життя, ні прямо — плі?
Коли так, то краще вмерти б,
Де лише потрібно смерті, —
Ніж лежать важким конвертом
У забутому столі.

Нова легенда

Було в Марії три сини
Та й розійшлися вони:
Один — к' добру,
Другий — к' злові,
А третій — сам к' собі.

Найперший там, де злі сніги
Січуть, як батоги;
Другого ж брата в ті сніги
Послали вороги.

І вдарив люто брата брата,
Бо так намовив кат, —
Юнак і слова не сказав,
Хоч на душі сльоза.

Удруге вдарив брата брата,
Бо так примусив кат.
І похитнувся менший брат,
І камінь бив невлад.

Утретє вдарив... — кров жива,
А сніг аж червоніє!
Юнак забув усі слова,
Лиш вимовив:
— Маріє...

І старший брат до брата впав
Лицем в гарячий сніг.
Немов ікону, цілував
Сліди братерських ніг.

Обох їх при одним шпилі
Пробили вороги.
Від того часу на землі
Збіли всі сніги...

Де ж третій брат?
Далеко він,
В містах усіх країн,
І правду браттям всіх країн
Про матір каже він,

Про ту Марію, що за всіх
Несе в душі жалі,
Задля якої навіть сніг
Збілів на всій землі,
Задля якої день іде
І сонце землю гріє...

Маріє,
О, Маріє!

Друзі

Друзі сказали: — Ти добрий,
Дай все, що є. —
Я показав їм рукою на обрій:
Тільки й моє!

Друзі прохали: — Не треба
Бути смутним. —

Я показав їм замислене небо:
Разом я з ним.

Друзі сказали: — Ти хворий,
Ляж і засни. —
Ліг я — на мене, мов скелі, мов гори,
Падали сні.

Друзі сказали: — Стомилась людина,
Спокій і бром... —
Жоден із них не згадав про країну,
Ту, над Дніпром!

1950

В базиліці св. Петра

Ми храм наповнили і храм наповнив нас:
Перелились вогні і співи, і поклони
У наші душі. Так, тоді спинився час
І не було землі — лише серця та дзвони.

Та ось в душі моєї вогонь уміть пригас...
Завіяли сніги... Забрязкали вагони...
Ось Київ виринув... А над Дніпром —
Тарас,
В ярмі — нескорений, і з ним — братів
мільйони.

О земле предківська! Ти знов переді мною
Ввижаєшся і тут іконою ясною,
Яку жбурнув москвин під заметілі сміх!

Ох, як би я хотів до болю, до нестями
Тепер припасти там, біля твоєї брами,
Й молитись Богові — єдиному для всіх!

26.IX.1950,
Рим

М'ячик

Якщо ж Господь тебе благословить
Своїм приходом, Земле юродива,
То, може, спинить погляд Свій на мить
Над всеземним, над щонайвищим
дивом —
Над м'ячиком дитячим, що лежить
На пішоходах, — мертве сторожить.

Нахилиться, підійме й на долоню
Маленьку кулю шастя покладе,
І забіліє біль на Божих скронях,
І поцілує, наче для причастя,
Мільйони ручок в кульці світовій —
Мільйони ручок, що тяглись до шастя!

1951

Плач над Лувром

Стороже краси, стороже безсмертного,
Неумирущий Лувре!

Чом твої янголи не вберегли тебе?
Чом ти не обернувся в мощі,
Ти, що знав таємниці Єгипту?!

У “Площі Бастилії” йдеться про ресторан “Бастилію” — “примарну столицку свободи”. Виразний зоровий ряд вірша. Фортеця вина і кохання обертається в уяві поета на нову Бастилію: “І вже виростають на площі Свободи — Кремля бастионні зубцювані мури”. Мотив Кремля, реальної загрози зі Сходу повториться не раз.

Сни, Лейпцигу, твій смертний сон

Надійно береже
“таваріщ”... —
читаємо у “Європейській ночі”. “Європейська ніч” — це й назва книжки російського поета-емігранта В. Ходасевича, який різко засудив вертепи Європи. Симптоматичний цей перегук, який різниться художніми засобами, але споріднений відчуттям чужості побаченого:

Від найновішої Європи
Охорони, о Боже, нас!

Розчарування у найновішій Європі і не тільки в ній матиме різні вияви. Від сумної констата-

ції: “І днів дешеві мідяки, що котяться по той бік світу” — до пристрасного заклику у вірші “Важко пливти у вселюдськім потопі”, присвяченому Україні: “О будьте, будьте собою!”

Глибоке усвідомлення національної самотності і самоцінності прийшло уже після того, як поет помотався по світу.

У ту пору ще не існувало терміна глобалізація, але її тенденції вже означились.

Протестуючи проти “офранцуження” далекої африканської країни, поет вигукне: “Я сам — український араб, і я — за Марокко в Марокко”.

А звертаючись до Іспанії, скаже: “Бережи свою пісню — душу свою”, “Будь сама собі королевою, Королівська Еспаніє!”

У небагатьох українських поетів убоління за чуже втілювалося так наполегливо й пристрасно.

Власне, чужого для автора немає, бо сприймається воно як вселюдське: “У поколенім небі

Афроевропи — сто літаків і одна пташина”.

Це та ж *протестна* лінія враженої свідомості, яка майже двома десятиліттями раніше у вірші “На вбивство бика” озвалася болісною вірою в те, що людство зреагує колись на вселюдську кориду: “Божий світе, це не для нас!”

Одна з найцільніших книжок Л. Полтави — “Біла трава”, зібрання похмурих візій атомного апокаліпсису.

Біла трава — трава смерті. Наслідки цієї “всеземної глупоти”: “життя розсталось з Землею”, воздвигнуте віками, “розлетілось, як товчене скло”, впала, розп’ята без хреста Афродита, з брязкотом розпалися колони, різьблені з благословення Божого, пересох останній фонтан у Мадриді, заросли травною смерті Париж і поля України, висохле море зіпає “порожнім ротом потворного лица безлицької Землі” і покривається білим осадом чорної смерті.

Сюрреалістичне видиво, яке однак через 23 роки після виходу “Білої трави” матеріалізується реальністю Чорнобиля.

Поетична спадщина Л. Полтави різноякісна. Вразлива пізня творчість. Мандри по світу незрідка завершувалися туристським верхоглядством.

Зразки його знаходимо у збірці віршів з Аляски, є вони і в попередніх книжках. Хоча заради справедливості слід відзначити: частина з них — інформаційно цікаві.

Проблема, яка неодмінно постане перед упорядником творів Л. Полтави — проблема відбору.

Вибирати є з чого: він написав ще й книгу поем.

У кращих з них присутній той же оціночний індивідуальний погляд, що і в його віршах.

Цей погляд, можливо, і є першоознакою цього письма, що не відрізняється ні яскравою *самістю*, ні формальною новизною.

І все ж є в ньому свій “пол-

тавський” стрижень — магнітне поле думуючої індивідуальності, яка тому й уникає баналізації, що думає і змушує думати інших.

Помітні його спроби — почасти вдалі — вийти за межі традиційної поетики. Хоча загалом характер цих спроб половинчастий і непослідовний. Швидше всього вони результат “зіткнень” з творчістю європейських поетів.

В одному з віршів Леоніда Полтави є рядки:

Ти той вулкан, що вийшов
з моря
І сам для себе став землею.

Це звертання до себе, але й до поетів своє долі.

Кожному з них судилося вийти з чужомовного моря і стати землею — опорою для самого себе.

Пора б ці й досі, не з їхньої вини відторгнуті землі, приєднати до літературного материка.

Але жах у тім, що сьогодні цей материк катастрофічно, метр за метром поглинається морем.

Древня лицарська зброя,
Чом ти не піднялася
Високо понад Сеною
Проти своєї смерті?!

Тепер ми усі загинули:
І мертві, й живі, й ненароджені.

Білою травною смерті
Заріс Париж.

Цей міст...

Цей міст ми довго будували
Над хижим шелестом води,
І де не брало амоналом —
Там серцем брали ми завжди.

І у колонах із бетону,
У проміжках гранітних плит —
Найкращим цементом холонув
Розмішаний із кров’ю піт.

Розгорбилися, діждавшись свята,
А він — помчав за оболонь!
Він, непорушний, став крилатим!
Прекрасним, наче стиск долонь!

І враз — вогонь,
І змів усе байдужий атом.

Своїм простоволосим горем...

М. Р.

Своїм простоволосим горем
Того уже не захистиш,
Що звалось Середземне море,
Варшава, Київ чи Париж,

Бо висмикнулось чудо-зілля
З цупкого кореня життя,
І навіть хмари — й ті вугіллям
Посипались у небуття,

Й мости, неначе людські руки,
Вгорі схрестилися дарма!.. —

Що наші радості і муки,
Коли навіки нас нема?

Крик

І ніхто вже не знайде мене —
Із жахом замість очей,
Із болем замість серця.

Навіть люди з Помпеї
Не змогли до кінця померти,
Бо ми їх знайшли, поселили в музеях
І живили бодай цікавістю.

Але я вже помер навіки,
Той, що вирощував квітники пісень,

Що виносив дітям солодкий мед казок,
Що й терплячи — радів світом

(Терпіння — без Батьківщини!)

Вже не можна навіть терпіти,
Бо немає мене
І немає світу —
Тільки біла байдужа трава.

Смерть земна

Упившись силою своєю,
В вінку із черепів — вона
Звелась, як Вершник над Землею,
В своїй безсмертності страшна;

Та, пролетівши з диким гиком
Крізь білі трави небуття,
Й вона загинула навіки,
Бо й смерть — вмирає без життя.

Щоночі втікають дерева

Це місто ніколи не спить.
Коли йому спати,
Коли треба й найменшу мить
Не проспати?

Зупинитися — значить померти,
Не затерти — так бути затертим.

О, як жаль вас, блакитні очі,
Що весь світ ще обняти хочуть!
Жаль живої душі: об камінь! під осінь!

Над церковцями — ніч хмарочосів.

Дерева втікають по бруку
Від каменю й муки,
Втікають за місто дерева.

Добраніч, моя Королево!

Втікають —
Дослівно і недослівно.

Добраніч, моя Королівно!

Втікають країни
З країни в країну.
В тумані віків —
Моя Україна...

Не йди!
Зачекай ще. Єдина!

Сторіччя

Сторіччя — браслетом на руку,
Сузір’я — “мов хутро з плеча”...
І на міжпланетних луках —
Як радісне дитинча.

Нью-Йорк

Здрігаються, міняться речі,
Яких доторкаєшся ти:
Як вечір — так вибраний вечір,
Мости — так з безодні мости!

Гетьманського персня дитино,
З душею, мов нап’ятий лук...
В безодні твоя Україна, —
Привчай же і їх до розлук!

І тут, у камінних алеях,
Де йдеш як у сні, крадькома, —
Йди завжди до зірки тієї,
Яку засвітила сама!

Вся в піснях...

Вся в піснях, минулих і майбутніх.
І не був би зроду я співцем,
Щоб не знав, що необхідні трутні
Над твоїм кружлятимуть лицем.

Не бажаєш, не даєш, не просиш,
Рівна до похвал і до образ,
Ти лиш дивну усмішку проносиш
Із трипільських, досконалих ваз.

І в століття чи в секунди втоми,
Над проваллям неспаних ночей —
Вибухаєш реготом содому
Євразійсько-примкнутих очей.

Та в глибу таємному, твоєму,
Знаєш: все, що сталося, що було —
Це лиш хвилі вічного едему,
А не зло.

Інтимне

В ту мить, як надзвичайна ніч
Доходила кінця, —
Твоє лице тікало пріч
Від іншого лица.

На розі стрівувшись, вони
Поглянули в вікно
І разом — шепотом луни:
— Ми все-таки — одно...

— Ми ж не у містику — в любов,
У точний знак Стрільця. —
І, стисши руки, стали знов
Обличчям два лица.

Такої ночі не було.
Це все — уривки сну.
Я тільки знаю: хтось на зло
Замовчував весну.

На вбивство бика

Мадрид, Корида

Тужні сурми. Хиткі знамена.
Бик, що чує свою біду.

Матадор.
Крик і кров...
— Це не для мене,
І пробачте, що я піду..

А в свідомості буде зоріти:
Заворожений пройде час,
І ви скажете:
— Божий світе,
Це — не для нас!

1954, у Парижі

Вічна Espana

Сама зсувається з себе,
Зірвавши десятки гальм,
Земля, що вчепилася в небо
Зеленими пальцями пальм.

Та стягами слави покриті кордони
І Франка над ними тінь,
І дзвонять копитами мідяні коні,
Що вигнали маврів.

Амінь.

1978, Нью-Йорк

Людина

Іде по брукові, закутана в пальто,
Обвислі плечі і непевні кроки.
І не пізнає вже у ній ніхто
Ні батька, ні звиязця, ні пророка.

Вдивляюся — і хочеться мені
Всміхнутись тепло і звернуть з дороги,
Бо чи ж не так в небесній глибині
Ми бачим хмари — і не бачим Бога?

Вічність

Закрийте розумну книгу —
Для неї нема ще дня.
Несе наші дні, мов кригу,
Усе навмання, навмання.

Вічність із нами, близько.
Вічність проста і ясна:
Ночі чорна колиска
Гойдається біля вікна.

І на столі годинник,
Що спинився давно-давно
Пощо рахувати години
Усе про одно й про одно?

Що в тій колиці? Може,
Може, росте дитя?
Щільно, як щільно, Боже,
Ти запнув накриття!

1947, Новий
Ульм